

คู่มือนักพัฒนา



หลักสูตร วิทยาการกระบวนการ
(ผู้อำนวยกระบวนการ: PROCESS FACILITATOR)



ศูนย์วิทยบริการ
สถาบันการพัฒนาชุมชน
กรมการพัฒนาชุมชน

ชื่อหนังสือ หลักสูตรวิทยากรกระบวนการ คณะกรรมการ

นายสมคิด จันทมฤก
นายนิวัติ น้อยผาง
นายวิฑูรย์ นวลนุกูล
นายสุรศักดิ์ อักษรกุล
นายธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว

อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
ผู้อำนวยการสถาบันการพัฒนาชุมชน

คณะที่ปรึกษา



นายพิสันต์ ประทานชวโน
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายไพบุลย์ บุรณลันติ
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



ดร.ชานาญ วัฒนศิริ
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายไพบุลย์ ตั้งมีลาภ
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายรักษพล วงษ์ม่วง
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายประพันธ์ ชวงกูศรี
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายสุรพล ศรีจิตต์
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นางพอใจ ประกอบไวทยกิจ
ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ



นายรังสรรค์ หังสนาวิน
ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริม
การบริหารจัดการชุมชน
สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

คณะกรรมการ/จัดทำโครงการ

นางปาริชาติ สุรบัณฑิตวงศ์	ผู้อำนวยการศูนย์วิทยบริการ ศูนย์วิทยบริการ หัวหน้าคณะกรรมการ/Team Leader
นายสุริยน สุวรรณโคตร	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ ศูนย์วิทยบริการ เลขานุการคณะกรรมการ/Project Manager
นางสาวจินตนา สายสอน	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ วิทยาลัยการพัฒนารุมน เลขานุการคณะกรรมการ
นางสาวรัชฎาภรณ์ บุตรคำโชติ	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ ศูนย์วิทยบริการ ผู้พิมพ์/ตรวจทาน
นายวรคนัย เต็กสุวรรณ์	นักวิชาการพัฒนารุมนปฏิบัติการ ศูนย์วิทยบริการ ผู้บันทึกข้อมูล/ออกแบบปก และ ฝ่ายสื่อมัลติมีเดีย: Multimedia
นายพิเชษฐ หลินมา	นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ วิทยาลัยการพัฒนารุมน ฝ่ายสื่อมัลติมีเดีย: Multimedia

คณะที่ปรึกษา หน่วยงานภายนอก (ด้านเทคนิคและเครื่องมือ)



คณะถอดบทเรียนและจัดการความรู้



คำนำ

กรมการพัฒนาชุมชน มีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองและชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีพัฒนาการเป็นผู้ขับเคลื่อนงานในพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชนและภาคีเครือข่ายการพัฒนา ตามปรัชญา หลักการ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชนและจัดการตนเอง

สถาบันการพัฒนาชุมชน มีหน้าที่พัฒนาสมรรถนะบุคลากรของกรมฯให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ ให้บริการประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภายในและต่างประเทศ ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลและด้านการพัฒนาชุมชน จึงได้จัดทำหลักสูตร “วิทยาการกระบวนการ” (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของประชาชน

หลักสูตร “วิทยาการกระบวนการ” (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน เล่มนี้ ได้แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้ **ส่วนที่ 1** เป็นหลักสูตร **ส่วนที่ 2** รายละเอียดเนื้อหาหลักสูตร

ขอขอบคุณวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยการพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน 11 แห่ง ที่ได้มาร่วมกันระดมสมอง (Brainstrom) จัดทำหลักสูตร “วิทยาการกระบวนการ” (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ในครั้งนี้

ศูนย์วิทยบริการ

สถาบันการพัฒนาชุมชน

มีนาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ข
สารบัญ	ช
ส่วนที่ 1 หลักสูตร “วิทยากรกระบวนการ”(ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)	1
1.1 ความเป็นมาในการพัฒนาหลักสูตร	1
1.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร	1
1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร	2
1.4 การนำหลักสูตรไปใช้	5
ส่วนที่ 2 รายละเอียดเนื้อหาหลักสูตร	6
2.1 วิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)	6
2.1.1 ความหมาย	6
2.1.2 คุณสมบัติ	8
2.1.3 บทบาทหน้าที่	9
2.1.4 นักพัฒนาจะเป็นวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ได้อย่างไร	9
2.1.5 ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)	10
2.2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	14
2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ (Learning)	14
2.2.2 หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	15
2.3 เทคนิคและเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	18
ประเภทที่ 1 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้จัดกระบวนการเรียนรู้	18
1) ระดับพื้นฐาน (Basic)	18
-แผนที่ความคิด (Mind mapping)	18

สารบัญ

	หน้า
-บัตรคำ (Meta plan)	21
-การตั้งคำถามแบบ 5W1H (2H)	23
2) ระดับสูง (Advance)	25
กลุ่มที่ 1 แผนผังและแผนที่	25
-แผนผังการถ่ายทรัพยากรชีวภาพ	25
-แผนภาพเวนน์- ออยเลอร์	28
-แผนที่เดินดิน	30
กลุ่มที่ 2 กลุ่มสนทนาเชิงลึก	32
-การสนทนาแบบวงล้อม	32
-การสนทนาแบบORID	35
-สภากาแฟ	37
-สิ่งมหัศจรรย์เมื่อวันวาน	40
-การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)	41
-การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)	44
-AIC (Appreciation Influence Control)	48
-การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา (Root Cause Analysis)	50
-การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review)	52
ประเภทที่ 2 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้กระตุ้นและสร้างบรรยากาศ ในการเรียนรู้	53
-นิทานพระกัณโฐ	53
-นิทานขแมร์	55
-เกมเชือกโรค	57
-เกม “ปริศนาเลข 9 ช่อง”	58

สารบัญ

	หน้า
-เพลง “โธ่เพื่อนรัก”	59
-เพลง “พม่าประเทศ”	59
-เพลง “หัวใจเดาะ”	62
-เพลง “ช้าง”	63
-เพลง “ดอกกลิ่นทม”	64
-เพลง “ไก่”	65
-เพลง “ร่วมวงไฟบุลย์”	66
2.4 งานพัฒนาชุมชน	68
2.4.1 ปรัชญา หลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชน	68
2.4.2 กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา	69
2.4.3 การปฏิบัติงานสำคัญกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2565	70
2.5 การนำเทคนิคและเครื่องมือไปประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน	71
2.5.1 การขับเคลื่อนการดำเนินงานขจัดความยากจนและพัฒนาคน- ทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน	72
2.5.2 การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โคก หนอง นา โมเดล	73
2.5.3 รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP และการส่งเสริม- ช่องทางการตลาด	74
2.5.4 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ	76
2.5.5 การติดตามเงินทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.)	76
2.5.6 การบริหารจัดการหนี้ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี	77
2.5.7 มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้และสวมใส่ผ้าไทย	78
2.5.8 การพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับประชาชนและส่งเสริมการใช้ ประโยชน์แพลตฟอร์มบริการดิจิทัล “Click ชุมชน”	79
2.5.9 งานเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง”	79

สารบัญ

	หน้า
ภาคผนวก	80
แบบทดสอบวัดความรู้	81
แบบประเมินรายวิชา	83
ภาพกิจกรรม	89
แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 1 วัน	98
แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 2 วัน	104
แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 3 วัน	106
แผนการจัดกิจกรรมวิชาชีพพาหนะที่ของวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator)	109
เอกสารอ้างอิง/บรรณานุกรม	110

ส่วนที่ 1

หลักสูตร “วิทยากรกระบวนการ”

(ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator)

1.1 ความเป็นมาในการพัฒนาหลักสูตร

กรมการพัฒนาชุมชน โดยสถาบันการพัฒนารวมชน เป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งสร้างและพัฒนาหลักสูตรต่างๆ โดยหลักสูตรวิทยากรกระบวนการ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของกรมการพัฒนาชุมชน ในการสร้างพลังชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนารวมชน ซึ่งบุคลากรของกรมการพัฒนาชุมชนมีความรู้ความสามารถในการเป็นวิทยากรกระบวนการ แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่องค์ความรู้การเป็นวิทยากรกระบวนการสูญหายไปตามกาลเวลา ทำให้ขาดการถ่ายทอดและรวบรวมเป็นองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อถอดบทเรียนวิทยากรกระบวนการมืออาชีพของบุคลากรกรมการพัฒนาชุมชน และหน่วยงานภายนอก สถาบันการพัฒนารวมชนจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาหลักสูตรวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator)

ทั้งนี้ บุคลากรกรมการพัฒนาชุมชน ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีบทบาทในการเป็นวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ที่ต้องได้รับการพัฒนาความรู้ทักษะ และทัศนคติในงานพัฒนารวมชน จึงนำมาสู่การจัดทำโครงการพัฒนาหลักสูตรวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยากรกระบวนการ จำนวน 9 คน และผู้มีทักษะในด้านการเป็นวิทยากรกระบวนการจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนทั้ง 11 แห่ง รวมทั้งสิ้น 20 คน มาถอดองค์ความรู้ การเป็นวิทยากรกระบวนการ เครื่องมือและเทคนิค โดยสถาบันการพัฒนารวมชน ศูนย์วิทยบริการเป็นผู้ดำเนินการออกแบบกระบวนการรายละเอียด ในการจัดทำหลักสูตรครั้งนี้ ณ วิทยาลัยการพัฒนารวมชน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

1.2 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

กิจกรรมที่ 1 ถอดบทเรียนองค์ความรู้บุคลากรกรมการพัฒนาชุมชน เป็นการถอดบทเรียนวิทยากรกระบวนการบุคลากรกรมการพัฒนาชุมชน โดยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียน กลุ่มเป้าหมาย 20 คน เจ้าหน้าที่โครงการ 6 คน รวมทั้งสิ้น 26 คน ดำเนินการระหว่างวันที่ 28 มีนาคม – 1 เมษายน 2565 ระยะเวลา 5 วัน ณ วิทยาลัยการพัฒนารวมชน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

กิจกรรมที่ 2 ถอดบทเรียนองค์ความรู้วิทยาการภายนอก เป็นการถอดบทเรียนวิทยาการกระบวนการมืออาชีพของบุคคลภายนอก โดยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้วิทยาการภายนอก กลุ่มเป้าหมาย 10 คน เจ้าหน้าที่โครงการ 6 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน ดำเนินการระหว่างวันที่ ๒ – ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ระยะเวลา ๓ วัน ณ วิทยาลัยการพัฒนารัฐบาล อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

กิจกรรมที่ 3 วิพากษ์และรับรองหลักสูตรวิทยาการกระบวนการ เป็นการวิพากษ์และรับรองหลักสูตรวิทยาการกระบวนการ โดยวิธีการประชุมเพื่อวิพากษ์และรับรองหลักสูตร กลุ่มเป้าหมาย 20 คน ดำเนินการในวันที่ 11 เมษายน 2565 ระยะเวลา 1 วัน ทางระบบ ZOOM Cloud Meetings ณ สถาบันการพัฒนารัฐบาล กรมการพัฒนารัฐบาล

กิจกรรมที่ 4 ทดลองหลักสูตรวิทยาการกระบวนการ เป็นการทดลองหลักสูตร โดยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้แก่เจ้าหน้าที่สถาบันการพัฒนารัฐบาล และเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาพัฒนารัฐบาลบุรี เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้หรือไม่เพียงใด กลุ่มเป้าหมาย 30 คน เจ้าหน้าที่โครงการ 6 คน รวมทั้งสิ้น 36 คน ดำเนินการในวันที่ 19 เมษายน 2565 ระยะเวลา 1 วัน ณ วิทยาลัยการพัฒนารัฐบาล อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี

1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตร วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)

1) หลักการและเหตุผล

สถานการณ์ในชุมชนยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความร่วมมือหรือส่งผลให้เกิดความขัดแย้งของคน กลุ่มองค์กรในชุมชน ดังนั้น การทำงานพัฒนาภายใต้กระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจึงต้องให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนในเรื่องความคิด หรือทัศนคติ ทักษะการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดพลังในการพัฒนา

ดังนั้นบุคลากรกรมการพัฒนารัฐบาลในฐานะที่เป็นนักพัฒนาจากภาครัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องของการเรียนรู้ (Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนารัฐบาลอย่างสร้างสรรค์ การใช้เทคนิคและเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนารัฐบาลได้อย่างเหมาะสม

กรมการพัฒนารัฐบาล จึงเห็นความสำคัญในการจัดทำหลักสูตรอบรมนักพัฒนาให้เป็นวิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนารัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงได้จัดทำหลักสูตรนี้ขึ้น

2) วัตถุประสงค์

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านหลักสูตร เกิดความรู้ ทักษะ ทักษะในการเป็น วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ : Process Facilitator) ในการขับเคลื่อนงาน พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) กลุ่มเป้าหมาย เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน ผู้นำ กลุ่มองค์กร เครือข่าย ชุมชน จำนวน 30 คน

4) ขอบเขตเนื้อหา

4.1) การทบทวนงานพัฒนาชุมชน

4.1.1) การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

4.1.2) ภารกิจงานสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนปี 2565

4.2) กลวิธีในการขับเคลื่อนภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

4.3) เทคนิคส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.3.1) เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้จัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

4.3.2) เทคนิค/เครื่องมือที่ใช้กระตุ้นและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบ

มีส่วนร่วม

4.4) ตารางการจัดอบรมหลักสูตร

กิจกรรม	ภาคเช้า			เวลา
ก่อนเข้าสู่เนื้อหา	ชี้แจงวัตถุประสงค์/ละลายพฤติกรรม/ความคาดหวังผู้เข้ารับการอบรม			30 นาที
หัวเรื่อง	วิชาที่ 1	วิชาที่ 2	วิชาที่ 3	
ชื่อวิชา	การทบทวนงานพัฒนาชุมชน	กลวิธีในการขับเคลื่อนภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ	เทคนิคส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	
ประเด็นเนื้อหา	- ปรัชญา หลักการ วิธีการ ทำงานพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน - กระบวนทรรศน์ใหม่ในงานพัฒนาชุมชน - ภารกิจงานสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนปี 2565	กลวิธีในการทำงานพัฒนาชุมชนในบริบทที่เปลี่ยนไป	- ความสำคัญ - ความจำเป็น - รายละเอียดโดยสังเขปของเทคนิคและเครื่องมือที่ส่งเสริม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	

วิธีการ/สื่อ	บรรยายประกอบสื่อ (คลิปงานพัฒนาชุมชน)	- ระดมสมอง - อภิปราย - อภิปรายกลุ่มย่อย โดย ใช้คำถามแบบ 5W1H(2H)	บรรยายประกอบสื่อ
ระยะเวลา	30 นาที	75 นาที	45 นาที
พักกลางวัน			
ภาคบ่าย			
กิจกรรม	ฝึกปฏิบัติเสริมทักษะ		การสรุปและ ประเมินผล
ฝึกปฏิบัติ เสริมทักษะ	ฝึกปฏิบัติการใช้เทคนิคและเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน		- บรรยายสรุป (5 นาที) - ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ / แบบประเมินค่าในการนำความรู้ไปใช้และแบบประเมินค่าความพึงพอใจ (15 นาที)
วิธีการ/สื่อ	- แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 7-8 คน เพื่อเตรียมการฝึกปฏิบัติการใช้เทคนิคและเครื่องมือเป็นรายกลุ่ม ๆ ละ 1 – 2 เครื่องมือ (30 นาที) - ให้แต่ละกลุ่มฝึกปฏิบัติการใช้เทคนิคและเครื่องมือที่คัดเลือกและเตรียมการหมุนเวียนฝึกปฏิบัติกลุ่มละ 20 นาที (80 นาที) - ให้ข้อสังเกต/ข้อเสนอแนะในการฝึกปฏิบัติกลุ่มละ 5 นาที (20 นาที)		
ระยะเวลา	130 นาที (แบ่งกลุ่มเตรียมความพร้อม 30 นาที / ฝึกปฏิบัติ 60 นาที / ให้ข้อสังเกต และสรุปผล 35 นาที)		

5) ระยะเวลาดำเนินการ

1 วัน

6) สถานที่ดำเนินการ

ตามความเหมาะสมแต่ละพื้นที่

7) การประเมินผล

- การวัดความรู้ ใช้แบบทดสอบ (ปรนัย) จำนวน 10 ข้อ
- การวัดการนำความรู้ไปใช้ แบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) หรือ เครื่องมือแผนผังต้นไม้ หรือ Dart board
- ประเมินความพึงพอใจ ด้วย แบบประเมินค่า 5 ระดับ Rating scale หรือ เครื่องมือแผนผังต้นไม้ หรือ Dart board

1.4 การนำหลักสูตรไปใช้

1.4.1 หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) เล่นนี้ ออกแบบใช้ระยะเวลาดำเนินการฝึกอบรม 1 วัน ทั้งนี้ **ผู้นำไปใช้สามารถปรับใช้ได้มากกว่า 1 วัน ขึ้นอยู่กับงบประมาณและความต้องการของผู้นำหลักสูตรไปใช้** หากต้องการ ที่ จะลงรายละเอียดเนื้อหา เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้และทักษะมากขึ้น อาจจัดการฝึกอบรม เป็น 2-3 วันก็ได้แต่จำนวน ผู้เข้าอบรมไม่ควรจะเกินกว่า 40 คน เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และสามารถฝึกอบรมได้ทั้งรูปแบบ On Site และ Online

1.4.2 หากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าอบรม เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำเครือข่ายอื่น ๆ เนื้อหา ในการอบรมของหลักสูตร ผู้นำหลักสูตรไปใช้สามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับภารกิจและบทบาท ของผู้นำชุมชนหรือผู้นำเครือข่ายเหล่านั้น

1.4.3 รายละเอียดเนื้อหาของหลักสูตร ผู้จัดทำได้นำเสนอเนื้อหาในส่วนเทคนิคและ เครื่องมือ ในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนค่อนข้างละเอียด เพื่อมุ่งหวัง ให้เป็นแนวทางหรือคู่มือใช้ในการปฏิบัติงานภาคสนาม ทั้งนี้ ผู้นำหลักสูตรไปใช้ สามารถคัดเลือก เฉพาะแต่เทคนิคและเครื่องมือที่ผู้เข้าอบรมถนัด ไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.4.4 รายละเอียดเนื้อหาของหลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) และเนื้อหากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้นำหลักสูตรไปใช้ สามารถ จัดทำเป็นบอร์ดให้ความรู้เสริม หรือจัดเป็นเนื้อหาบรรยายวิชาการในการอบรมเพิ่มเติมก็ได้ หากประสงค์จะขยายระยะเวลาการจัดอบรมเป็น 2 หรือ 3 วัน ก็สามารถขยายระยะเวลาของการ ฝึกปฏิบัติการใช้เทคนิคและเครื่องมือต่าง ๆ ให้มากขึ้นอีกก็ได้ตามแต่ดุลยพินิจของผู้จัดการอบรม คิดเป็นระบบแลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอย่างถ่องแท้ ร่วมกันวางแผน และ ดำเนินงาน ตามแผนบนพื้นฐานประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนที่ 2

รายละเอียดเนื้อหาหลักสูตร

2.1 วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)

2.1.1 ความหมาย

คำว่า “วิทยาการกระบวนการ” หรือ “ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ” เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า facilitator หรือ process facilitator ทั้งนี้ Facilitator หมายถึง ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานง่ายขึ้น ทำให้ประชาชนเป้าหมาย คิด ตัดสินใจ ลงมือทำ ได้ง่ายขึ้น สะดวกสบายขึ้น Process Facilitator หมายถึงเน้นที่การทำการกระบวนการ อาทิเช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการประชุม กระบวนการทำงาน ให้สะดวก ราบรื่น กล่าวคือ เน้นที่การทำการกระบวนการให้ง่าย สะดวกขึ้น “Facilitator” เป็นคำหนึ่งใช้ในความหมายกว้าง และ “Process Facilitator” อีกคำใช้ในความหมายเน้นเฉพาะ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ ได้กล่าวไว้ว่า การไม่เรียกว่า วิทยาการกระบวนการ เพราะไม่ต้องการให้ เผลอตัวคิดว่าตนเป็นวิทยากรผู้รู้ ผู้ฉลาดกว่า มีฐานะเหนือกว่า แล้วไปครอบงำความคิดของคนอื่น แต่ถ้าใช้คำ ผู้เอื้ออำนวยการ ผู้อำนวยความสะดวก จะทำให้มีสติรู้ตัวว่า ตนเสมอกับคนอื่น ไม่ได้เหนือกว่า และมีหน้าที่ช่วยให้งานเขาราบรื่น และคำว่า **Facilitate** แปลว่าความง่าย ความสะดวก การทำให้ง่าย การทำให้สะดวก เพราะฉะนั้นคำว่า **Process Facilitator** ถ้าแปลตามคำศัพท์แล้วน่าจะแปลว่า **ผู้ที่ทำหน้าที่ให้ความสะดวกหรือผู้ที่ทำให้สิ่งที่ยากเป็นสิ่งที่ง่ายขึ้น**

นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในหนังสือ หมอชาวบ้านฉบับที่ 275 เดือนมีนาคม 2545 ว่าวิทยาการกระบวนการ หมายถึงกระบวนการรวม ตัวร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งผู้บัญญัติศัพท์คือ พันเอก นพ.ทวีศักดิ์ นพเกษร

พันเอก นพ.ทวีศักดิ์ นพเกษร กล่าวไว้ในหนังสือวิทยาการกระบวนการกับวิกฤตเกษตรกรรมว่า วิทยาการกระบวนการคือคนกลางที่ช่วยจัดและดำเนินการพบปะประชุมอบรมให้เกิดการคิดที่เป็นระบบ มีอิสระทางความคิดและสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกันอย่างตรงไปตรงมา ด้วยการใช้เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญนอกจากนี้ วิทยาการกระบวนการยังช่วยสร้างเสริมบรรยากาศแห่งมิตรภาพความร่วมมือที่จริงใจ จริงจังและจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้การคิด และการสื่อสารขาดประสิทธิภาพ

วิทยาการกระบวนการช่วยให้สมาชิกในกลุ่มแลกเปลี่ยน และสะท้อนประสบการณ์ หรือปัญหา รวมทั้งแนวทางแก้ไข ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับฟังซึ่งกันและกัน ช่วยตั้งประเด็นให้กลุ่ม

วิทยาการกระบวนการเปรียบเสมือนทั้งผู้จัดการ ผู้ประสานงาน ผู้สังเกต ผู้กระตุ้น ผู้สร้างบรรยากาศ ผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารแนวราบ เป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปกับสมาชิกในกลุ่ม และโค้ชการเรียนรู้ หรือการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

อาจารย์รภา ชัยเลิศวนิชกุล เรียกผู้ทำหน้าที่ Facilitator ว่า “ผู้อำนวยความสะดวก” มีหน้าที่รับผิดชอบในอันที่จะทำให้หลักประกันได้ว่าสมาชิกกลุ่มได้ใช้วิธีการทำงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิผล โดยใช้เวลาที่สั้นหรือ น้อยที่สุดในการทำงาน ในความหมายทางพฤติกรรมศาสตร์ ผู้อำนวยความสะดวก คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์และให้ข้อมูลย้อนกลับถึงสิ่งที่ได้สังเกตไม่ว่าจะเป็นในด้านเนื้อหา วิธีการทำงาน ซึ่งรวมทั้งขั้นตอนในการ ตัดสินใจ การสื่อความหมายในกลุ่ม และพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มปฏิกิริยาของสมาชิก และวิธีการแก้ปัญหาของกลุ่ม โดยผู้อำนวยความสะดวกจะทำหน้าที่รวมถึงการเป็นผู้กระตุ้นให้กลุ่มได้พิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

คู่มือปรับกระบวนการทัศน์ และวิธีการทำงานพัฒนาชุมชนภายใต้ภาวะแวดล้อมการพัฒนาใหม่ของกรมการพัฒนาชุมชน (2545) เรียก **Process Facilitator** ว่า “ วิทยาการกระบวนการหรือผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้” เป็นผู้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นผู้จัดสถานการณ์ แห่งการเรียนรู้

ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ กล่าวว่า facilitate ซึ่งเป็นคำกริยา แปลว่า ทำให้ง่าย ให้สะดวก ส่วน facilitation เป็นคำนาม แปลว่า การทำให้ง่าย ให้สะดวก ดังนั้น **Process Facilitator** เป็นคำนาม แปลว่า คนทำให้ง่าย ให้สะดวก ดังนั้น พัฒนาการทำงานร่วมกับประชาชนด้วยการทำเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ให้ง่ายต่อการเข้าใจ ให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายขึ้น ให้ชาวบ้านสะดวกใน การใดการหนึ่ง หรือหลายการต่อไปนี้ การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การช่วยคิด วิเคราะห์ หาทางแก้ปัญหา การร่วมกันตัดสินใจดำเนินการ การเรียนรู้วิธีการเรียน ข่าวสาร ความรู้ใหม่ เพื่อนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน พัฒนาการจะอย่างไร ด้วยวิธีใดก็ได้ ให้ได้ผลตามเจตนาข้างบน เหมือน “แมวสีอะไรก็ได้ ขอให้จับหนูได้”

และยังกล่าวต่ออีกว่า การจะ facilitate ผู้อื่นได้นั้น **พัฒนาการ**ต้องมีและใช้ คำนี้อยมองค์การ ABC DEF โดย F:facilitation จะเกิดขึ้นได้ ต้องมี E:empathy คือ เข้าอกเข้าใจ ผู้อื่นอย่างแท้จริง “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ซึ่งต้องอาศัย A:appreciation การชื่นชม ยกย่อง ให้เกียรติเขา โดยใช้ B:bravery กล้าหาญ D:discovery ใฝ่รู้ เพื่อที่จะคิดหาทาง C:creativity สร้างสรรค์ ให้ชาวบ้านรู้สึกง่าย สะดวก ที่จะเรียนรู้มีส่วนร่วม คิด ตัดสินใจ หาทางร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกัน

ดังนั้น กรมการพัฒนาชุมชน สถาบันการพัฒนาชุมชน โดย ศูนย์วิทยบริการ วิทยาลัยการพัฒนาชุมชน ร่วมกับบุคลากรกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และนักทรัพยากรบุคคลจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ได้ร่วมกันนิยาม **Process Facilitator**

คือ “วิทยาการกระบวนการ” หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ” กระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ในลักษณะของการไม่ชี้นำ (Non-Directive Approach) ซึ่งแตกต่างจากคำว่า “วิทยากร” ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดมากกว่า (Directive Approach)

2.1.2 คุณสมบัติของวิทยาการกระบวนการ (ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ: Process Facilitator)

- มีความมุ่งมั่น กล้าตัดสินใจและ มีความรับผิดชอบสูง
- มีทัศนคติเชิงบวก คิดบวก ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและยอมรับความแตกต่างหลากหลายไม่เป็นเผด็จการเพื่อให้เกิดการปรับวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision)
- มีวิธีคิดแบบองค์รวม (System Thinking) ไม่แยกส่วน
- มีจิตใจริกมนุษย์มีความสุขกับการเห็นมนุษย์เกิดการยกระดับทางจิตวิญญาณและภูมิปัญญาและมีความเชื่อมั่นในพลังวิคุณ (Synergy) ระหว่างมนุษย์ ไม่ดูถูกมนุษย์
- มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่ติดกรอบ พร้อมทั้งจะขยาย ปรับ หรือเปลี่ยนแปลงแผนทางความคิด (Mental Model) กล้าคิด กล้าทำ กล้าจินตนาการ กล้าเปลี่ยนแปลง (Creativity-คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ออกนอกกรอบเดิม ๆ)
- มีความใฝ่รู้ เป็นบุคคลที่พยายามเปลี่ยนแปลงฝึกฝนพัฒนาตนเองและบุคคลในทีมให้เป็นผู้รอบรู้มีโลกทัศน์ที่ถูกต้อง (Personal Mastery)
- ให้ความเอาใจใส่กับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีม (Team Learning)
- สามารถใช้สมองสองซีกซ้าย-ขวาอย่างเชื่อมโยงมีทั้งศาสตร์และศิลปะ
- มีความอดทน อดกลั้น ไม่ฉุนเฉียวไม่เอาแต่ใจตัวเองมีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
- เป็นคนที่ช่างสังเกต มีประสาทสัมผัสที่ตื่นอกเหนือจากตาหูฟังต้องมีความรู้ ความเห็น (ญาณทัศนะ) ที่แจ่มชัดเป็นนักสังเกตการณ์มีความละเอียดอ่อน (Sensio ability) สามารถรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของคนได้ง่าย
- มีอารมณ์ขัน อารมณ์ที่ดีสมารถใจเย็นไม่ตื่นตระหนกง่าย
- ความเป็นกลางอิสระ เป็นธรรมไม่โอนเอียงหรืออคติ
- มีมนุษยสัมพันธ์ ความสนุกตื่นเต้นตลอดเวลากับการปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของมนุษย์
- ให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะการสื่อสาร 2 ทาง (Two Way Communication)

2.1.3 บทบาทหน้าที่วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)

- บทบาทการเป็นผู้กระตุ้นความคิด (Idea Stimulator) หน้าที่คือ เป็นผู้ตั้งคำถามให้กลุ่มคิดอย่างเป็นระบบโดยคำถามจะเป็นการเริ่มตั้งเป็นคำถามปลายเปิด เช่น เพราะอะไร ทำได้อย่างไร ต้องมีทักษะในการใช้คำถามเพื่อนำไปสู่การอภิปรายของกลุ่ม

- บทบาทผู้สังเกตการณ์ (Observer) เป็นบทบาทที่ต้องสังเกตพฤติกรรมของบุคคลและของกลุ่ม ว่าใครมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด พร้อมสังเกตบรรยากาศของกลุ่มว่ามีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด และช่วยเสริมสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุดได้อย่างไร เครื่องมือของผู้สังเกตการณ์ คือ ผังผู้เข้าเวที หากระบุชื่อและสถานะ ได้ยิ่งดีหรืออาจใส่สัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นแกนนำสำคัญไว้ ผู้สังเกตการณ์ต้องต้นตัวตลอดเวลาในการฟังการเสวนาในเวทีและต้องส่งข่าว (กระดาศเขียนโน้ตสั้นๆ) เขียนบอกหรือเตือนผู้กระตุ้น ที่อาจมองข้ามบางประเด็นสำคัญที่ใครบางคนพูดขึ้นมาแล้วผู้กระตุ้นไม่ได้ยินหรือไม่จับเป็นประเด็น ซึ่งการสื่อสารจากผู้สังเกตการณ์ไปยังผู้กระตุ้นจะใช้บริการ เป็นผู้เดินข่าว ซึ่งต้องมีการนัดหมาย ชักซ้อมท่าทีและท่าทางให้ดูเนียน

- บทบาทผู้จดบันทึก (Recorder) เป็นผู้ทำหน้าที่จดบันทึกหรือจดจำความคิดจากการอภิปรายของกลุ่ม โดยทั่วไปอาจจะจดบนกระดาศ กระดาน หรือแสดงบนจอภาพ ให้กลุ่มได้เห็นความคิดของแต่ละคน ซึ่งผู้กระตุ้นความคิดสามารถนำไปตั้งคำถามต่อในการอภิปรายก็ได้

- บทบาทผู้บริการ/สนับสนุน (Logistics) ทำหน้าที่ช่วยเหลือทีมในด้านต่าง ๆ เช่น การเตรียมสื่ออุปกรณ์ การจัดที่นั่ง การจัดกิจกรรมหรือเกมส์การเรียนรู้ เช่น แจกและเก็บกระดาศ ระดมความคิด ช่วยรวบรวมความคิดเสนอให้กลุ่มและทีมใช้ประโยชน์ ประสานงานกับโครงการเรื่องอาหารเครื่องดื่ม ช่วยกำกับเวลาการพักการเริ่ม ของการอภิปราย อาจหมายรวมถึงเป็นผู้เชื่อมประสานในทุกด้านให้กระบวนการทำหน้าที่ของ Facilitator ลื่นไหล ไม่สะดุดก่อให้เกิดการเรียนรู้สูงสุดของกลุ่มเป้าหมาย

2.1.4 นักพัฒนาจะเป็นวิทยาการกระบวนการ “(ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)” ได้อย่างไร

การฝึกอบรมที่ยึดกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลมาจากอิทธิพลความคิดที่ตระหนักในความแตกต่างของบุคคลในด้านศักยภาพความรู้ทักษะประสบการณ์ทัศนคติที่มีอยู่ของบุคคลเป็นสำคัญการให้ความรู้ที่มีเนื้อหาเดียวกันกับคนทุกคนจึงอาจไม่ได้รับความสนใจ ไม่ตรงความต้องการ ไม่สมประโยชน์การฝึกอบรมที่น่าสนใจ และเหมาะกับกลุ่มคนจึงต้องยึดตัวบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับ ประสบการณ์ความรู้ศักยภาพของแต่ละคนเป็นหลัก เน้นให้กระบวนการให้คิด ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการค้นหาและสร้างความรู้ (Learner center) วิทยาการผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ จะเป็นผู้ช่วยเหลืออำนวยการ

กิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ (Learning Process Facilitator) ที่เรียกว่า “ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ : Process Facilitator”

จากหลักการเรียนรู้ด้วยการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการนำเสนอข้อมูลเพื่อการคิดวิเคราะห์ไม่เน้นท่องจำเรียนรู้และทำงานร่วมกับคนอื่นไม่แข่งขัน ต่างคนต่างเรียน เรียนรู้ลักษณะประชาธิปไตยความต้องการผลประโยชน์ของผู้เข้าอบรมจะเป็นสิ่งสำคัญ วิทยาการผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ จะจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการ การทบทวนการเรียนรู้ควบคู่ไปกับผลงาน ที่เกิดขึ้นอีกทั้งยอมรับ ผลงานแล้วนำกลับไปประยุกต์ใช้

2.1.5 ทักษะการเป็นวิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator)

การเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ของวิทยาการที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับผู้เข้าร่วมอบรมจะเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมให้กระบวนการดำเนินไปด้วยความราบรื่นผ่อนคลายเป็นกันเอง เป็นมิตรมีการจูงใจการให้รางวัลแลกเปลี่ยนความรู้ที่สมเหตุสมผลผู้เอื้ออำนวยกระบวนการจึงต้องมีความฉับไวในปฏิกิริยาของผู้เข้าอบรมที่แสดงออกด้วยที่ทำ ด้วยถ้อยคำที่เกิดขึ้น ค้นหาความหมายใช้ไหวพริบหาทางออกพลิกสถานการณ์ สร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อาศัยการฝึกฝนเพื่อเพิ่มทักษะสำหรับตน ทักษะภายในตนเองคนอื่นจะรู้เมื่อแสดงออก มีหลายทักษะที่ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการควรทบทวนตัวเองและฝึกใช้ให้คล่องเป็นธรรมชาติ เช่น

1) **การเป็นคนช่างสังเกต** จะเห็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะทำให้สามารถค้นหาคำตอบหาข้อมูลความรู้ลึกซึ้งทัศนคติความสนใจ ข้อเสนอแนะปฏิบัติการโต้ตอบที่แสดงออกปฏิกิริยาเข้าใจ สนใจ และความลับ ปกปิดข้อสำคัญต้องไม่ด่วนสรุปเหตุการณ์จากกริยาที่เห็นต้องประกอบข้อมูลจากช่องทางอื่นด้วย ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการจึงต้องเปิดใจให้กว้างเป็นกลาง

2) **การเป็นนักฟัง** ในกระบวนการจะมีผู้แสดงความรู้ความคิดเห็น ดังนั้นจึงต้องมีผู้ฟังผู้เอื้ออำนวยกระบวนการต้องฟังอย่างสนใจใส่ใจต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน ไม่เสนอแนะตราบเท่าที่อยู่ในฐานะผู้รับข้อมูล เปิดใจพยายามทำความเข้าใจผู้พูดและใจความสำคัญ ในการอธิบาย ถามเพื่อความกระจ่างไม่ด่วนสรุปเรื่องราวต่าง ๆ อย่างง่ายดาย จะสรุปเมื่อหมดเวลาเท่านั้น

3) **การเป็นนักตั้งคำถาม** การดำเนินกระบวนการเพื่อสร้างความรู้จากผู้เข้าร่วมกิจกรรม การพูดค้นค้นหาจึงเป็นหน้าที่ของผู้เอื้ออำนวยกระบวนการในการเรียกพลัง จุดประกายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขยายความรู้ แสดงความสามารถออกมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาข้อสรุปเป็นความรู้อย่างใหม่ขึ้น การตั้งคำถามจึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญยิ่งเพราะการถามเป็นการค้นหาข้อมูลที่สำคัญ ถามเพื่อสร้างความคิด ถามจากง่ายไปสู่ยาก เป็นขั้นตอนชัดเจนตรงประเด็น ถามเพื่อช่วยให้เรียนรู้หรือหาคำตอบด้วยตัวเอง กระตุ้นแบ่งปันความคิดประสบการณ์ สร้างบรรยากาศสนุกสนานผ่อนคลาย ถามเพื่อยุติการพูดหรือให้พูดต่อในเรื่องเดียวกัน จัดการกับ

การโต้ตอบให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม อย่าลืมว่าทุกคำถามมีคำตอบ และ ทุกคำตอบจะมีคำถามด้วย ทั้งเวลารอคอยคำตอบบ้าง อย่าใจร้อนถ้าตอบไม่ได้คงต้องเปลี่ยนคำถามถามให้ทั่วถึงให้โอกาสทุกคนได้ตอบ

4) การเป็นนักคิด เป็นความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลในกระบวนการเป็นคนช่างคิด การที่ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ คิดก่อน คิดลึกซึ้งกว่า ความรอบคอบจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง โอกาสเป็นของคุณแล้วที่จะฝึกฝนให้มีความยืดหยุ่นทางความคิด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูง คิดทางบวก คิดเป็นระบบ คิดเป็นองค์รวมไม่แยกส่วน มีความคิดเชิงเหตุผล (อะไรเกิดขึ้นแล้วส่งผลอะไรถ้าอย่างนี้เกิดขึ้นจะเกิดอย่างนั้นตามมาก็อย่างนี้แหละ) เข้าใจเนื้อหา นำความคิดย่อย ๆ เชื่อมโยงเป็นระบบกระบวนการ (มีขั้นตอนเป็นลำดับ) สรุปได้อย่างชัดเจน

5) การเป็นนักสร้างบรรยากาศ เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิทยากรผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ผู้เข้าอบรมไม่สนิทสนมคุ้นเคยกันและช่วงเวลาที่ตั้งเครียดจากการอธิบายอย่างเข้มข้น การใช้เพลง เกม และนิทาน สำหรับการเชื่อมโยงเข้าสู่เนื้อหา ละลายพฤติกรรม สร้างสัมพันธภาพและผ่อนคลายระหว่างกันและกัน เมื่อบรรยากาศไม่ตึงเครียดการได้เคลื่อนไหว หรือเปลี่ยนสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมส่วนนี้มีผลต่อการสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ทั้งสิ้น

6) การเป็นนักเล่าเรื่อง การนำเรื่องราว เช่น นิทานเรื่องในประวัติศาสตร์ พงศาวดาร เรื่องจริง เรื่องแต่ง เพื่อให้วิเคราะห์ประเมินได้คิดเชิงคิด เพลิดเพลิน สนุกสนาน ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการต้องเข้าใจเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ จับจุดสำคัญให้ได้ลำดับเรื่อง หาข้อปลีกย่อยเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น การนำเสนอคำพิพากษา ส่วนนวน โวหาร คำศัพท์ มาประกอบควรทำความเข้าใจก่อน ถ้ามีวัสดุอุปกรณ์ประกอบเรื่องเพื่อความตื่นตาตื่นใจยิ่งดี การเล่าเนื้อเรื่องต้องไม่สับสนสอดคล้องกับเนื้อหาของกลุ่มผู้เรียน นำเข้าสู่บทเรียนได้ สีสันท่าทาง ภาษา น้ำเสียงออกอารมณ์เป็นไปตามบทบาทเนื้อหาของเรื่องเล่าเพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการ เช่น เล่าค้างไว้ให้คิดต่อ ตั้งคำถามให้คิด หรือแบ่งกลุ่มอธิบายหลังฟังจบ นอกจากนั้นแล้วผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการต้องแม่นยำในคำสั่ง กติกา เนื้อเรื่องที่จะเล่า เกมกิจกรรมที่จะนำมาประกอบทำให้เกิดความผิดพลาดลดลง หากผิดพลาดจริง ๆ ทำให้กลายเป็นการสร้างบรรยากาศไปเลย

7) การเป็นนักสื่อสาร การสื่อสารความหมายได้ตรงใจชัดเจนตามที่ผู้ให้ต้องการจะสื่อออกไป ผู้รับเข้าใจอย่างเดียวกับผู้ให้ก็จะทำให้กระบวนการเรียนรู้การพูดคุยได้บรรลุผล ประหยัดแรงงานและเวลาการสื่อสารที่วิทยากรกระบวนการจำเป็นต้องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกคือ

- ภาษาพูด (วัจนภาษา) ที่ชัดเจนไม่กำกวมคลุมเครือเข้าใจง่ายกระตุ้นให้คิดเป็นระยะ ๆ ทบทวนข้อความก่อนที่สื่อออกไป คิดก่อนพูด ไม่เข้าใจต้องขยายความให้ชัดเจนขึ้น พูดหรือถามเพิ่ม

- ภาษากาย (อวัจนภาษา) แม้ไม่ได้ยินเสียง แต่มองเห็นสังเกตได้ในตัวผู้ฟังผู้เข้าร่วม เช่น การวางตัว กริยาการเคลื่อนไหว การแสดงสีหน้าแววตา การยิ้มประสานสายตากราวตัวสบาย อึดอัด เข้าใจ ไม่เข้าใจหรืออื่น ๆ

อาการกริยาเหล่านี้เป็นสัญญาณบ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกทั้งสิ้น สังเกตตรวจพบแก้ไขทันจะทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้ดีขึ้น การแสดงออกของทั้งผู้เอื้ออำนวยกระบวนการและผู้เข้าร่วมเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการเป็นเป้าสายตาของทุกคนในกลุ่ม ต้องระลึกรู้เสมอว่ากำลังทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เรียนรู้ อย่าแสดงอาการทางลบ ควรพยายามทำความเข้าใจเพราะอาจเข้าใจอะไรผิดได้ การจัดสถานที่ สิ่งแวดล้อม แก้อ้อ การให้ความใกล้ชิด เป็นคนกลุ่มเดียวกันมีผลต่อการสื่อสารอย่างมากเช่นกัน

8) การเป็นนักสรุปบทเรียน การอภิปรายที่ละเอียด หากได้ผ่านการกลั่นกรองสาระสำคัญ ๆ ของบทเรียน จะทำให้ผู้เรียนได้แนวคิดที่ถูกต้อง เหมาะสม ทั้งเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ในเนื้อหาอื่นต่อไป การสรุปบทเรียนทำได้เมื่อต้องการสรุปใจความสำคัญแต่ละตอนในบทเรียน สรุปเมื่อจบบทเรียนและหรือสรุปเมื่อผู้เรียนอภิปรายหรือฝึกปฏิบัติเสร็จสิ้นและจบลงทำได้โดย

- สรุปเพื่อทบทวนอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนช่วยเรียบเรียงถ้อยคำที่เกิดจากคำถามที่พยายามเลือกรับแต่สาระและเรียบเรียงอย่างเหมาะสม
- สรุปผลที่ได้จากการปฏิบัติโดยการให้ผู้เรียนสังเกต การสาธิตทดลอง ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
- สรุปผลการสร้างสถานการณ์โดยผู้เอื้ออำนวยกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบทเรียนและให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นออกมา
- สรุปโดยใช้คำถามเพื่อหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ไม่รู้ ประเมินสาระ และผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

9) การเป็นนักให้กำลังใจ การเสริมแรงให้ผู้เรียนที่ขาดความมั่นใจตื่นเวทีเป็นเรื่องใหญ่สำหรับผู้เอื้ออำนวยกระบวนการเพราะศักยภาพความสามารถของบุคคลจะถูกลดทอนลงจนอาจสูญสลายไปในช่วงเวลานั้นก็ด้วยความตื่นกลัวขาดความมั่นใจ การสร้างความมั่นใจ ปลุกพลังให้เกิดขึ้นจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของสมองของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ จึงต้องอาศัยวิทยาการผู้เอื้ออำนวยกระบวนการในการเสริมแรงกำลังใจ

ทำเมื่อใด

- ทำทันทีที่แสดงพฤติกรรมเหมาะสมซึ่งปรารถนา
- วิธีการเหมาะสมกับกลุ่ม (เพศ อายุ วัยฯ) ของผู้เรียน
- หลากหลายวิธีการ ไม่ควรซ้ำบ่อยเกินไป หาโอกาสทำให้ทั่วถึง
- การเสริมกำลังใจมาจากผู้เข้าร่วมด้วย ไม่ควรมาจากวิทยากรฝ่ายเดียว
- ทำที่จริงใจ ไม่เกินจริง เป็นมิตร ตั้งใจให้

- ให้โอกาสเมื่อผิดพลาด คิดใหม่ ตอบใหม่ ซักถามง่ายกว่าเดิม

ทำอย่างไร

- ด้วยท่าทาง โดยการตั้งใจฟัง พักหน้าแสดงการตอบรับระหว่างที่พูด ยิ้มรับ เขียนคำตอบลงบนกระดานหรือแผ่นใส

- ด้วยวาจา โดยการใช้คำพูดให้กำลังใจ เช่น เก่งมาก ดีมาก ใช้ได้ ชัดเจนดี น่าสนใจ ที่สำคัญ ทุกคำพูดต้องจริงจัง จริงใจ ไม่ล้อเลียนและเน้นหัวถึง

ทักษะต่างๆ ในฐานะที่เป็นวิทยาการกระบวนการ (ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ: Process Facilitator) ให้กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยบรรยากาศ กระตือรือร้น ลดความเบื่อหน่าย จัดการผูกขาด หรือการแสดงอิทธิพลระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางจำเป็นต้องอาศัยวิธีการ กุศโลบาย เทคนิคหรือเครื่องมือ เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก ภูมิปัญญา ประสบการณ์ ระหว่างกัน วิทยาการกระบวนการ (ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ: Process Facilitator) จำเป็นต้อง ชัดเจนในเป้าหมายวัตถุประสงค์ เข้าใจผู้เข้าร่วมกระบวนการในศักยภาพความต้องการพื้นฐาน เพื่อการออกแบบเนื้อหา ประเด็นคำถามและเลือกใช้เทคนิคเครื่องมือให้เหมาะสมกับบุคคลและ เวลาจัดลำดับขั้นตอนเพื่อช่วยให้กระบวนการต่อเนื่อง ราบรื่น สร้างให้ผู้เข้าอบรมคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ประมวลสถานการณ์ สรุปผล เห็นแนวทางในการนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากเวทีเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การทำงานพัฒนาชุมชนนั้น **พัฒนากร**จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ตลอดจนเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่าทำไม ทำเพื่ออะไร ทำเพื่อใคร แล้วจึงค่อยพิจารณาว่าจะทำอย่างไร ด้วยกระบวนการหรือวิธีการอย่างไร มีเครื่องมืออะไรบ้างที่เหมาะสมกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อผลักดันพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ ดังคำกล่าวของ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน คนที่ 17 (2548 - 50) ที่ว่า **"ลุ่มลึกในหลักการ ยืดหยุ่นในวิธีการ อ่อนตัวตามเหตุการณ์ สนองตอบสถานการณ์ มุ่งมั่นสู่จุดหมาย จุดประกายพัฒนาชุมชน"**

2.2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน อาจพูดได้ว่า ไม่ใช่สังคมแห่งการเรียนรู้เพราะ การศึกษาและการพัฒนาของบ้านเราไม่ได้สร้างนิสัยหรือส่งเสริมการเรียนรู้ของคนสักเท่าไร ประกอบกับวิกฤตสังคมไทยที่ต้องเผชิญปัญหาที่หลากหลายซับซ้อนไม่เหมือนปัญหาสมัยก่อน ที่เป็นปัญหานั้นเดียว ตรงไปตรงมา ระบบราชการซึ่งเป็นระบบที่ใช้อำนาจรัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถ แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง แต่ต้องสร้างองค์ความรู้จากการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นระบบ มีพลังปัญญาในการแก้ไขปัญหา ได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดการพัฒนาของรัฐบาลในขณะนี้ เป็นไปตามกระบวนทรรศน์ใหม่ในการพัฒนา ที่พยายามส่งเสริมให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเกิดพลังอย่างสร้างสรรค์ ทั้งทางความคิดและ การทำงาน เพื่อให้เกิดแนวทางใหม่ ในการพัฒนาของทุกฝ่าย โดยเฉพาะบทบาทภาครัฐ จะเป็น ผู้สั่งการอีกต่อไปแต่จะต้องทำบทบาทเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ได้เกิด การเรียนรู้ด้วยตนเองและเกิดการเรียนรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นในเวที

ดังนั้น **พัฒนาการ** ในฐานะที่เป็นนักพัฒนาจากภาครัฐจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องของการเรียนรู้ (Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้ (Learning)

มีผู้ให้นิยามศัพท์ไว้มากมาย ในที่นี้ขอานิยามที่สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูป การเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติปี 2542 ให้ไว้ว่า

การเรียนรู้ คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันมาจากการ ได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น

พูดถึงกระบวนการเรียนรู้ ได้มีนักการศึกษาและนักพัฒนาพยายามคิดค้นหา รูปแบบที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยสรุปที่ผ่านมา กระบวนการเรียนรู้จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

ประเภทที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการถ่ายทอดความรู้ คือผู้เรียนเป็นผู้รับ ความรู้และผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอด

ประเภทที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการสร้างความรู้ โดยผ่าน ผู้เรียนเอง โดยผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ แบบนี้จะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

โดยสรุป การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่จัดอยู่ใน ประเภทที่ 2 โดยนักฝึกอบรมเชื่อว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะเป็นการเรียนรู้ ที่สามารถพัฒนาทั้งองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียนได้สูงสุด เนื่องจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้ที่ดึงประสบการณ์ ศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้ อย่างเต็มที่

2.2.2 หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วย หลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่างคือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และ กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ดังนี้

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะดังนี้

- เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
- เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง
- เป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือการเรียนรู้แบบให้ผู้เรียน

มีส่วนร่วมในกิจกรรม

- การเรียนรู้ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียน กับผู้จัดกระบวนการเรียนรู้

- มีปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ ที่ทุกคนมีอยู่ ออกไปอย่างกว้างขวาง

- มีการสื่อสารทุกรูปแบบ อาทิเช่น การเขียน การวาดภาพ เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้

องค์ประกอบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

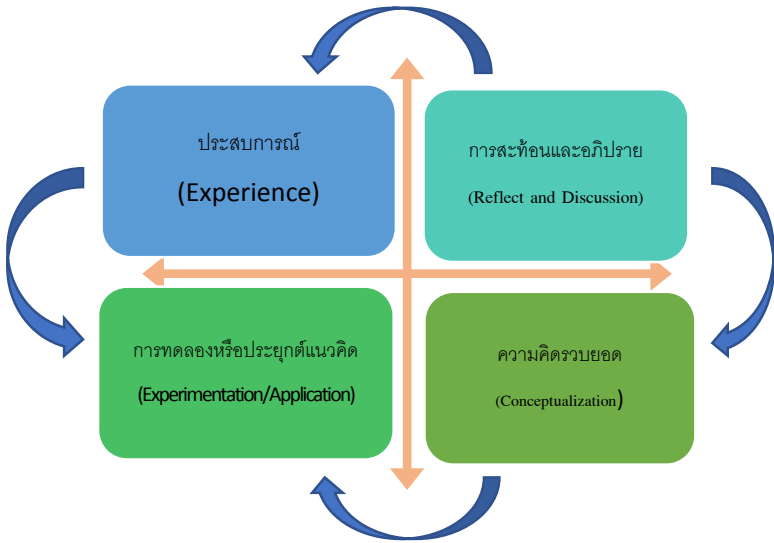
การเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ

- **ประสบการณ์ (Experience)** เป็นขั้นตอนที่วิทยากรพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนออกมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันกับผู้อื่นที่อาจมีประสบการณ์คล้าย หรือแตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ

- **การสะท้อนและอภิปราย (Reflect and Discussion)** เป็นขั้นตอนที่วิทยากรช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกลงของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนกับสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้นและผลของการสะท้อนความคิด และอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายและผู้เรียนได้เรียนรู้การทำงานยิ่งขึ้น

- **ความคิดรวบยอด (Conceptualization)** เป็นขั้นตอนการสร้าง ความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มและ วิทยากรช่วยเสริมเติมแต่งให้สมบูรณ์ หรือวิทยากรอาจเป็นผู้นำทางให้ผู้เรียนสานต่อความคิดให้ สมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด

- **การทดลองหรือประยุกต์ แนวคิด (Experimentation/ Application)** เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้ผู้เรียนนำผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ในลักษณะหรือ สถานการณ์ต่าง ๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของตนเอง ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ เชิงประสบการณ์สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้



โมเดลข้างต้นแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการจะเป็นไปอย่างพลวัตร โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งก่อนก็ได้ และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่าง 4 องค์ประกอบ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2) กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของกลุ่มจะช่วยให้คนได้มีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) และทำให้ได้บรรลุนานสูงสุด (Maximum Performance) ถ้ามีการออกแบบกลุ่มได้อย่างเหมาะสมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ แต่ถ้าออกแบบกลุ่มไม่ดี นอกจากจะไม่ได้ตามวัตถุประสงค์แล้ว อาจก่อให้เกิดความสับสนความน่ารำคาญและเสียเวลาของทุกฝ่ายด้วย

รูปแบบโครงสร้างกระบวนการกลุ่ม (Group Process)





2.3 เทคนิคและเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อความสะดวกในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ จึงแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ **ประเภทที่ 1 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้จัดกระบวนการเรียนรู้** แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน (Basic) และระดับสูง (Advance) **ประเภทที่ 2 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้กระตุ้นและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้** รายละเอียดดังนี้

ประเภทที่ 1 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้จัดกระบวนการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน (Basic) และระดับสูง (Advance)

1) ระดับพื้นฐาน (Basic)

แผนที่ความคิด

(Mind Mapping)

ลักษณะการใช้งาน

Mind map ใช้กับการเขียนบทพูด เขียนบทความ การจดบันทึกและการประชุม โดยธรรมชาติของ Mind map จะสามารถนำไปใช้กับแทบทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิด การพัฒนาทรงจำ การวางแผน หรือการใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

- เพื่อจัดระบบความคิด จดบันทึกแบบสร้างสรรค์ และถ่ายทอดด้วยข้อความ ภาพ สี เส้น
- เพื่อสรุปประเด็นใจความสำคัญในการพูดคุยร่วมกันให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น

วิธีการ/ขั้นตอน

วิธีการเขียนแผนที่ความคิด

1. เตรียมอุปกรณ์การเขียน ได้แก่ กระดาษเปล่าที่ไม่มีเส้นบรรทัด สีไม้ สีเมจิก สีเทียน ปากกาหลายสี ฯลฯ

2. วางกระดาษแนวนอน เริ่มต้นจากกลางหน้ากระดาษ เพราะจะช่วยให้มีอิสระในการคิดแผ่ขยายได้ตามธรรมชาติ

3. เริ่มต้นที่ศูนย์กลาง “แกนแกน” แดกคู่ “กิ่งแก้ว” ลงคู่ “กิ่งก้อย” ให้มีลักษณะเป็น เส้นโค้งและสามารถแตกแขนงไปเรื่อย ๆ โดยให้มีสีเดียวกันทั้งแขนง

4. รวบรวมความสัมพันธ์ของเนื้อหา จัดจำแนก และวาดแยกตามความสัมพันธ์ ในลักษณะของข้อความ และรูปภาพ



5. เขียนข้อความให้กระชับ ได้ใจความ ควรเว้นที่ว่างเพื่อให้สามารถขยายได้ เมื่อมีการรวบรวมความคิดเพิ่มเติม

ขั้นตอนการจัดกระบวนการ



1. เตรียมการนัดหมายกลุ่มเป้าหมาย
2. ศึกษาข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย และประเด็นให้ชัดเจน
3. ทำความรู้จัก สร้างความคุ้นเคย กับผู้เข้าร่วมเวที ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการพูดคุยเพิ่มมากขึ้น
4. จัดเตรียมสถานที่ เครื่องมือ/อุปกรณ์ ให้พร้อม โดยการมีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมเวทีช่วยในการจัดสถานที่

5. บอกเล่าถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีในวันดังกล่าว คุณกันเรื่องอะไร ใช้เวลาประมาณเท่าไร บอกเล่ากฎ กติกา และเป้าหมายที่ต้องการครั้งนี้

6. เขียนหัวข้อเรื่องที่จะพูดคุยลงกลางกระดาษ

7. พูดคุยกับผู้เข้าร่วมเวที โดยวิทยาการกระบวนการจดบันทึก เก็บข้อมูลลง Mind map ทุกเรื่องจนครบทุกประเด็นที่พูดคุย

8. ในประเด็นที่ควรเน้นย้ำ ให้ทำเครื่องหมาย อาจจะเป็นสี ภาพ หรือสัญลักษณ์ โดยใช้ปากกาเคมี หลากหลายสี ตามประเด็นที่เป็นเรื่องราวเดียวกัน

9. เมื่อคุยกันเรียบร้อยแล้ว ให้วิทยาการกระบวนการสรุปผลการพูดคุยโดยใช้ Mind map เป็นเครื่องมือในการสะท้อนให้เห็นว่า สิ่งที่จะดำเนินการต่อไป มาจากการมีส่วนร่วมในการคิดร่วมกัน

10. บอกเป้าหมายว่าทิศทางในการดำเนินงานจากผลสรุปในการพูดคุยในครั้งนี้ว่าจะนำไปสู่แผนการดำเนินงานอื่น ๆ ได้อย่างไร

เทคนิคการใช้งาน

1. ตัวอักษร ศิลปะและข้อความ

ตัวอักษร กำหนดขนาดตามลำดับความสำคัญ ใช้ตัวอักษรศิลป์ที่สวยงาม น่าสนใจ โดยใช้สีสันทันเพื่อความเข้าใจและการจดจำ จัดองค์ประกอบศิลป์เพื่อความสวยงาม และการจัดวาง

ที่นำอ่าน ทบทวนข้อความ สรุปประเด็นให้ชัดเจนว่าเป็นเรื่องอะไร และเป็นอย่างไร ใช้คำสั้น ๆ เข้าใจง่าย ไม่ควรใช้คำที่ยาวและเข้าใจยาก

2. ตรรกวิทยาและความคิดสร้างสรรค์

1) ตรรกวิทยา ลำดับความสำคัญ ได้แก่ หัวข้อหลัก ประเด็น เหตุผลมาสนับสนุน ใช้ความเชื่อมโยงไปสู่กันและกัน คำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน หากไม่เชื่อมโยงกันให้แยกส่วนกัน

2) ความคิดสร้างสรรค์ มีไม่จำกัด จะลากเท่าไรก็ได้แล้วแต่เหตุผล

3. รูปแบบที่หลากหลาย ดังนี้

- 1) แบบรากไม้ เน้นการเชื่อมโยงเป็นสำคัญ
- 2) แบบ Concept map คือ การใช้รูปทรงเป็นทางการ วิชาการ เช่น ตาราง สี่เหลี่ยม เป็นต้น
- 3) แบบ Flow chart คือ เขียนรูปทรงแล้วใช้ลูกศร เน้นแผนผังกระบวนการทัศน์
- 4) แบบ Timeline คือ เน้นมิติเวลาและเหตุการณ์

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ทักษะการคิดได้อย่างเต็มที่ และใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุน บันทึกสรุปแสดงความเชื่อมโยงให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- การประเมินว่าเนื้อหาที่จะบันทึกสอดคล้องกับแบบใด โดยไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมด สามารถผสมผสานกันได้ตามความเหมาะสม
- การเขียน ผู้เขียนต้องใช้ตัวอักษรและสีสันทันทีที่หลากหลาย โดยเลือกขนาดตัวอักษร การจัดวางตัวอักษร และโทนสีต่างๆ ให้มีความสมดุล ลักษณะของกิ่งเอนไม่เกิน 60 องศา เพื่อสร้างความเข้าใจและการจดจำที่ดี
- การนำเสนอ Mind Mapping ตามความคิดและความเข้าใจ ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะตนเอง



บัตรคำ

(Meta plan)

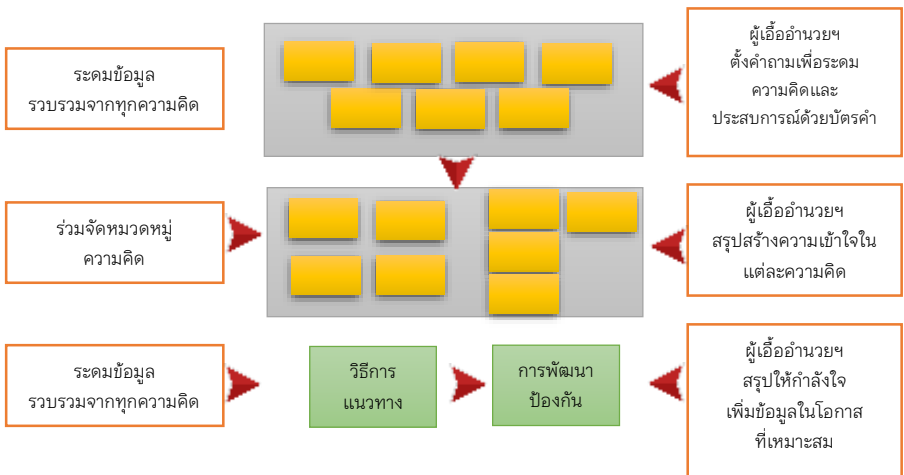
ลักษณะการใช้งาน

Meta plan เป็นการระดมสมองจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) กับเรื่องนั้น ๆ เพื่อความคิดที่ได้จะสะท้อนความเป็นจริงจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย แต่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องเขียนและอ่านหนังสือได้ มีผู้เอื้ออำนวยกระบวนการดำเนินการ เพื่อตั้งคำถาม คู่มือ กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็น ด้วยการเขียนคำที่เป็นคำหลักสั้น ๆ ตามประเด็น และขนาดตัวหนังสือที่ใหญ่ และชัดเจนลงบนกระดาษสีต่าง ๆ นำติดบอร์ด เพื่อสรุปความคิดเห็นรวบยอดของกลุ่ม ทำความเข้าใจ สร้างความชัดเจนจะเห็นสภาพ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น นำไปสู่สถานการณ์ที่ต้องการและแนวทางวิธีการในการจัดการกับสถานการณ์ที่ค้นพบแล้วต้องจัดการกับสิ่งที่ปรากฏ

วัตถุประสงค์

เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นสรุปความเห็นเป็นของกลุ่ม และสร้างความชัดเจนจะเห็นสภาพสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

วิธีการ/ขั้นตอน



เทคนิคการใช้งาน

ตั้งกติกาพื้นฐานและข้อตกลงร่วมกัน

- ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- ทุกความคิดเห็นมีคุณค่า เราจะไม่ปิดปากความคิดเห็นของใคร

- เห็นต่างได้แต่ต้องไม่ขัดแย้งกัน
- พุดจาแสดงความคิดเห็นอย่างสุภาพ ไม่กล่าวหาใคร
- เปิดใจรับฟังซึ่งกันและกัน สลับกันพูดและฟัง (พูดทีละคน)
- พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจของกลุ่มด้วยฉันทามติ
- ใช้อดีตเป็นบทเรียน และมองไปข้างหน้าอย่างสร้างสรรค์

การให้น้ำหนักในการลงคะแนนด้วยสติ๊กเกอร์

1. จัดกลุ่มปัญหาที่ได้จากเวที แยกเป็นหมวดหมู่
2. ให้ผู้เข้าร่วมเวทีติดสติ๊กเกอร์ตามลำดับความสำคัญ เช่น สีเขียวคือสำคัญอันหนึ่งที่ต้องแก้ไข สีเหลืองสำคัญรองลงมา และสีแดงคือปัญหาที่สามารถรอแก้ไขไม่เร่งด่วน
3. สรุปหมวดหมู่ปัญหาที่ได้รับสติ๊กเกอร์สีเขียวมากที่สุด กรณีที่พบจะปรากฏสติ๊กเกอร์สีอื่นในหมวดหมู่นั้น ให้คนส่วนน้อย(ที่ติดสติ๊กเกอร์สีอื่น)ได้พูดคุยอธิบายเหตุผลในเวที และหาฉันทามติร่วมกัน ให้เป็นที่พึงพอใจทั้งสองฝ่าย

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

เป็นเครื่องมือช่วยไม่ให้เกิดความคิดแตกขยายประเด็นมากจนเกินไป ลดความสับสน ขึงอำนาจผูกขาด การพูดซ้ำซาก ให้คนที่ไม่พูดได้แสดงความคิดเห็นเพราะใช้การเขียน ทุกคนได้เขียนทำให้เกิดการสื่อสารของบุคคลที่ขัดแย้งกัน การติดความคิดเห็นไว้รอบ ๆ ห้อง ทำให้เห็นความคิดที่ต่อเนื่อง เป็นการให้ความสำคัญ เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมเวที

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- การพูดคุย ให้วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายว่าเป็นคนกลุ่มใดและให้กลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่สามารถเขียนข้อความได้ ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ สามารถอำนวยความสะดวกในการเขียนข้อความลงใน Meta Plan แทนได้
- การเขียนบอร์ด/ฟลิปชาร์ต ควรใช้เป็นหมึกสีน้ำเงินหรือสีดำ ส่วนสีแดงควรนำไปใช้เน้นข้อความหรือลากเส้น

การตั้งคำถามแบบ 5 W 1 H (2H)

5W1H(2H) คือ ตัวอักษรตัวแรกของคำภาษาอังกฤษ 6 คำ ประกอบด้วย Who , What , When , Where , Why และ How To (How much) วิธีการใช้เครื่องมือนี้ประกอบด้วย

การถาม ชุดคำถามอย่างเป็นระบบ เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่จำเป็นในการจัดทำรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อระบุลักษณะที่แท้จริงของปัญหาและอธิบายออกมาอย่างแม่นยำและครบถ้วน



วัตถุประสงค์

เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมาย คิดค้นหาคำตอบเชิงลึกอย่างหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นในเรื่องที่สนใจ

วิธีการ/ขั้นตอน

1. เริ่มต้นด้วยการถามคู่สนทนา ไม่เจาะจงคนใดคนหนึ่ง
2. หยุดรอเพื่อเปิดโอกาสให้คู่สนทนามีเวลาพิจารณาคำถาม
3. แสดงการรับรู้เมื่อคู่สนทนาตอบคำถาม
4. มองหาสัญญาณว่ามีผู้ใดต้องการตอบ เช่น สบตา โน้มตัวมาข้างหน้า เป็นต้น
5. ให้สังเกตพฤติกรรม ถ้าไม่มีใครตอบ ให้ถามสมาชิกหรือคู่สนทนาว่าต้องการให้อธิบายคำถามหรือไม่ ถ้าถามแล้วไม่มีคำถาม อาจเปลี่ยนคำถามใหม่

ประเภทคำถาม

1) คำถามปลายปิด

- เป็นคำถามจำกัด
- ใช่/ไม่ใช่.....ถูก/ผิด.....ทำ/ไม่ทำ.....
- คำถามปลายปิดจะมีประโยชน์สำหรับการอภิปรายที่เลื่อนลอย วกวน
- ใช้ตรวจสอบความถูกต้องของการสื่อสาร

2) คำถามปลายเปิด

- อย่างไร
- ทำไม
- + การตั้งคำถามว่า “ทำไม” อาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัดได้

+ คำถามปลายเปิดเป็นคำถามที่มีประโยชน์ในการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

3) คำถามเจาะลึกขึ้นต้นด้วย

- ช่วยเล่า, บรรยาย
- ช่วยอธิบาย
- ช่วยบอกหน่อย

เช่น ช่วยอธิบายว่าตอนนี้ทางกลุ่มมีแผนในการเชื่อมประสานกับ กทม. อย่างไรบ้าง?

4) คำถามโยนลูก ใช้เมื่อสมาชิกถามคำถามเกี่ยวกับเนื้อหา

เช่น คำถามนี้ควรตอบโดยผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง มีใครเคยมีประสบการณ์เรื่องนี้น้ำบ้าง/ ท่านคิดว่าอย่างไร

5) คำถามสะท้อนเพื่อความเข้าใจหรือคำถามสรุป ใช้ถามเพื่อสะท้อนว่าเข้าใจประเด็นของผู้พูดอย่างไร

เช่น ตอนนี้เรายกกันถึงไหนแล้ว ขอความกรุณาให้ใครสักคนช่วยสรุปหน่อย

6) คำถามเพื่อสะท้อนความรู้สึก

- สะท้อนความรู้สึกของสมาชิกภายในกลุ่ม
- ตรวจสอบเพื่อการปรับบรรยากาศในการประชุม
- ควรใช้เมื่อบรรยากาศตึงเครียดเท่านั้น
- พึงระวังวลีที่สะท้อนเป็นความรู้สึกของสมาชิก ไม่ใช่การชี้นำ

7) คำถามเชื่อมโยง

เช่น ถ้า.... จะเกิดอะไรตามมา..... แล้ว 1 เกี่ยวข้องกับ 2 อย่างไร

เทคนิค

การวิเคราะห์แบบตั้งคำถาม 5W1H(2H)

What อะไร ทำอะไร เกิดอะไร มีอะไร

Where ที่ไหน แห่งใด สถานที่

When เมื่อไร เวลาใด ที่เกิดหรือจะเกิดเหตุการณ์

Why ทำไม เหตุใดจึงต้องเป็น ต้องทำเช่นนั้น

Who ใคร เป็นคนทำ ใครเป็นคนได้ ใครเกี่ยวข้อง

How To อย่างไร สิ่งที่เราต้องรู้ว่า เราจะสามารถทำทุกอย่างให้บรรลุผลได้อย่างไร เหตุการณ์หรือสิ่งที่ทำนั้นทำอย่างไรบ้าง

How Much เท่าไร การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย งบประมาณเท่าไร

หัวใจสำคัญ

การตั้งคำถามให้มีความสมดุลระหว่างคำถามปลายเปิด กับคำถามปลายปิด และใช้คำถามต่อเนื่อง ที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ได้คำตอบที่มีที่มาที่ไปและเป็นเหตุเป็นผล

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ควรหลีกเลี่ยงคำถาม ใช่/ไม่ใช่ ถูก/ผิด ทำ/ไม่ทำ และไม่ตั้งคำถามแบบคัดค้าน หรือหาเรื่อง



2) ระดับสูง (Advance) แยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มแผนผัง แผนที่ และ กลุ่มที่ 2 กลุ่มการสนทนาเชิงลึก

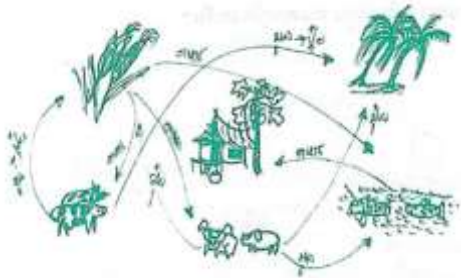
กลุ่มที่ 1 กลุ่มแผนผัง แผนที่ ได้แก่ แผนผังการถ่ายทรัพยากรชีวภาพ แผนภาพเขตน้-ออยเลอร์ และแผนที่ที่ดิน

แผนผังการถ่ายทรัพยากรชีวภาพ

(Bio-Resource Flow)

ลักษณะการใช้งาน

การใช้คำถามควบคู่กับแผนผังเพื่อใช้แสดงภาพจำลองการถ่ายเทแลกเปลี่ยนทรัพยากรชีวภาพระหว่างกิจกรรมการเกษตรประเภทต่างๆ ของครัวเรือน เพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกื้อกูลลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตและรายได้ โดยแผนผังจะระดมข้อมูลจากคนในครัวเรือน ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการนำคิดต่อ ถึงผลการนำทรัพยากรเหลือใช้ไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมอื่น ๆ



วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้คนในครัวเรือนเข้าใจความสัมพันธ์หรือเกื้อกูลกันในชีวิตหรือกิจกรรมในครัวเรือน

2. เพื่อให้ครัวเรือนมีแนวทางในการใช้ความสัมพันธ์ในกิจกรรมที่ทำอยู่ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุนการผลิต
3. เพื่อให้ครัวเรือนปรับพฤติกรรมประกอบการอาชีพ หรือกิจกรรมในครัวเรือนสำหรับ การพึ่งตนเอง

วิธีการ/ขั้นตอน

1. จัดรูปแบบที่นั่งคุย ไม่เป็นทางการแต่ให้ทุกคนสามารถมีส่วนสัมผัส หรือชี้ หรือเขียน มีส่วนในการนำเสนอข้อมูล สมาชิกครัวเรือนจำนวนไม่มาก ไม่นั่งบังกัน
2. ทำความเข้าใจกับสมาชิกครัวเรือนในวงสนทนา ถึงสิ่งที่ต้องการในการพูดคุย ว่าเป็นการขอความรู้ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนนี้ และกติกา คือ ทุกคนมีสิทธิในการให้ความเห็น
3. ใช้กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกา สำหรับระดมสมอง
4. ตั้งคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูล ครั้งละ 1 คำถาม กับสมาชิกครัวเรือนจากง่าย ไปหายาก เช่น
 - มีสมาชิกในบ้านกี่คน
 - แต่ละคนทำหน้าที่อะไร
 - รายได้หลักของบ้านมาจากการทำอะไร
 - ที่ดินที่มีอยู่ใช้ทำกิจกรรม (ทำอะไร) บ้าง
 - แต่ละกิจกรรมให้ผลอะไร
 - แต่ละกิจกรรมมีต้นทุนมาจากอะไร (กินอะไร บำรุงรักษาอย่างไร ด้วยอะไร)
 - ผลของกิจกรรมนี้นำไปใช้เป็นอาหารกับกิจกรรมอื่นอะไรบ้าง (เช่น ข้าวเปลือกใช้เลี้ยงไก่ เป็ด ได้หรือไม่ ขี้ไก่ใช้เป็นปุ๋ยอะไรได้บ้าง)
 - สมาชิกครัวเรือนคิดว่าการเชื่อมโยงหรือเกี่ยวกันสามารถลดต้นทุนการผลิตได้หรือไม่
 - กิจกรรมที่ทำอยู่ คิดว่ากิจกรรมใดสร้างรายได้สูงสุด กิจกรรมใดทำรายได้น้อย มีสาเหตุจากอะไร
 - มีอะไรบ้างที่สามารถเพิ่มมูลค่าเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น
 - มีกิจกรรมใดบ้างที่ไม่ทำรายได้แต่ต้องทำ เพื่อลดต้นทุนให้กับกิจกรรมอื่น ๆ หรือต้องทำอะไรเพื่อให้ต้นทุนกิจกรรมที่ทำรายได้ลดลง (เน้นการทำเองในครัวเรือน)
 - กิจกรรมที่ทำอยู่ต้องเพิ่มความรู้เรื่องใด หรือมีอะไรที่เกิดขึ้นแล้วยังแก้ไขไม่ได้ หรือยังมีอุปสรรคอยู่
 - ถ้าจะทำให้ครัวเรือนมีรายได้หรือมีอาหารเพียงพอ จะต้องทำอะไรบ้างในอนาคต
 - สมาชิกแต่ละคนจะต้องทำอะไรบ้าง เพื่อช่วยให้ครัวเรือนมีความสุข

5. บันทึกข้อมูลเป็นภาพลงในกระดาษฟลิปชาร์ต และใช้เส้นแสดงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมหนึ่งสู่อีกกิจกรรมหนึ่ง

7. เขียนหัวข้อสรุปเพื่อแสดงทิศทางจากกิจกรรมใดไปสู่กิจกรรมใด เชื่อมความสัมพันธ์ทุกกิจกรรมจนครบ

8. สรุปภาพรวม

- ปัจจัยที่ทำให้เพิ่มรายได้
- ปัจจัยที่ทำให้ลดต้นทุน
- กิจกรรมที่จะทำเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมของครัวเรือน
- ความรับผิดชอบหรือบทบาทของสมาชิกแต่ละคนในการทำงานเพื่อครัวเรือนร่วมกัน
- ทักษะความรู้ที่ต้องเพิ่มเติม

เทคนิคการใช้งาน

1. ใช้กลยุทธ์บายประกอบคำถาม คือ การแสดงอาการสนใจ อยากรู้ และประสบการณ์ในการทำงานของวิทยาการกระบวนการ การชวนคิด ชวนคุย ให้ถามทุกคน พยายามให้ทุกคนพูดคุย และไม่แสดงท่าที่ไม่สนใจผู้คน

2. ใช้รูปภาพเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายและผ่อนคลายความกังวลทางวิชาการ

3. ให้สมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้ลากเส้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้วยตนเอง ส่วนวิทยาการกระบวนการเป็นผู้กระตุ้นการคิดให้รอบคอบ เช่น มีอะไรเป็นประโยชน์กับเรื่องนี้อีก ฯลฯ

4. อาจเพิ่มเติมด้วยบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน ร่วมในการการวิเคราะห์สถานการณ์ครัวเรือนด้วย

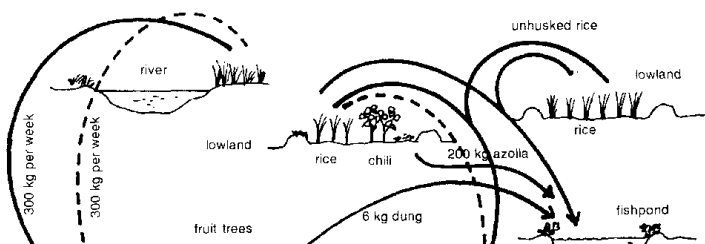
5. ไม่เร่งรีบ แต่ทำให้สนุกโดยเน้นให้ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลเข้าใจ

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

การตั้งคำถามและการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกื้อกูลกันของทรัพยากรต่าง ๆ จะทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- สร้างความไว้วางใจว่าการร่วมเวทีครั้งนี้ไม่มีผลกระทบใด ๆ
- ก่อนจัดต้องสร้างความคุ้นเคย มีความสัมพันธ์ที่ดีก่อน
- ฝึกวาดภาพสื่อความหมาย ทารูปภาพไปแปะติด หรือใช้อุปกรณ์สวย ๆ ปากกาหลากสี
- ตั้งคำถามให้ต่อเนื่อง เชื่อมสัมพันธ์ จดจำได้แม่นยำ
- หลีกเลี่ยงท่าที่ไม่สนใจ หรือแสดงท่าที่รังเกียจ



แผนภาพเวนน์-ออยเลอร์

(Venn-Euler Diagram)

ลักษณะการใช้งาน

แผนภาพเวนน์-ออยเลอร์เป็นแผนภาพแสดงความเกี่ยวข้องของเซตต่าง ๆ ซึ่งชื่อที่ใช้เรียกเป็นชื่อของนักคณิตศาสตร์สองคน คือ จอห์น เวนน์ และ เลโอนาร์ด ออยเลอร์ โดยในงานพัฒนาชุมชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการค้นหาผู้เกี่ยวข้องในการเข้าร่วมเวที ซึ่งการใช้จะเหมาะสมกับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้ที่รู้จักคนจำนวนมาก หรือกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาของชุมชน โดยช่วยกันพิจารณาเกณฑ์การคัดเลือก หรือตัดสินใจว่าเป็นคนสำคัญ เช่น มีความรู้ ประสบการณ์ มีความน่าเชื่อถือ คนส่วนใหญ่ยอมรับ อยู่กับสภาพปัญหา ได้รับผลโดยตรง เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมพูดคุยเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีประสบการณ์เพื่อจัดการความรู้
2. เพื่อรู้จักภูมิหลัง ต้นทุนความรู้ และความต้องการความรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

เตรียมวัสดุอุปกรณ์

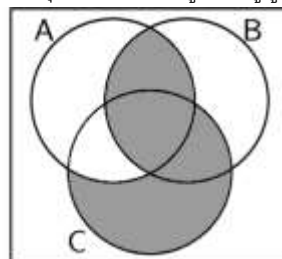
1. กระดาษกลม 3 ขนาด (ใหญ่ กลาง เล็ก)
2. กระดาษฟลิปชาร์ตสำหรับจัดทำแผนผัง

ดำเนินการ

1. ตกลงกติกาการพูดคุย “มีเหตุการณ์ใด, มีปัญหาใด, มีอุปสรรคใด มีความต้องการความรู้เรื่องอะไร” วันนี้จะพาพิจารณาคัดเลือกผู้รู้เรื่อง ผู้ที่ตัดสินใจให้ได้ ผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงทางอ้อม และสนับสนุนงานว่าเป็นใคร ขอให้ทุกคนในเวทีช่วยกันพิจารณา
2. ตั้งคำถาม “เรื่องที่จะจัดเวที คือเรื่องใด” เช่น เรื่องข้าวเปลือกราคาตก ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง เป็นคนสำคัญหรือไม่ ดูความสำคัญ คือ รับผลกระทบทางตรง มีความรู้ สามารถช่วยให้การประชุมสำเร็จผล
3. นำชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องเขียนลงในกระดาษวงกลม 3 ขนาด คนที่สำคัญมากให้เขียนลงกระดาษวงขนาดใหญ่ที่สุด สำคัญปานกลางให้เขียนลงกระดาษวงขนาดกลาง และสำคัญน้อยให้เขียนลงกระดาษวงขนาดเล็กสุด
4. บันทึกข้อมูลความสำคัญของแต่ละบุคคล
5. ถามที่ประชุมเห็นว่าความสัมพันธ์กับเรื่องราว หรือเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอย่างไร
6. ใช้เส้นความสัมพันธ์ สัมพันธ์มากใช้เส้นใหญ่ สัมพันธ์น้อยใช้เส้นเล็ก
7. ใช้ลูกศรแสดงลักษณะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปหากัน ใครไปหากันใช้หัวลูกศรชี้ไปทางนั้น
8. ใช้ระยะห่างของแผ่นกลมแสดงความใกล้ชิด ตัวใกล้ชิดมาก ให้เลื่อนแผ่นกลมรายชื่อบุคคลให้ใกล้กัน ถ้าสัมพันธ์ห่างไกลใช้ระยะห่าง
9. สรุปผลให้ที่ประชุมเห็นถึง
 - มีใครคือคนสำคัญ ระดับใด สำคัญอย่างไร
 - ใครมีความใกล้ชิดระหว่างกัน มากน้อยระดับไหน
 - ใครติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มากน้อย แต่ละคนอย่างไร
 - ใครเป็นผู้ไปหา ไปติดต่อระหว่างกันอย่างไร
10. ที่ประชุมคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมเข้าร่วมประชุมตามเหตุผลที่วิเคราะห์

ข้อเสนอแนะ/ข้อพึงระวัง

- การดำเนินการที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอธิบายถึงเหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น หรือมีเป้าหมายอย่างไร ใครคือคนที่เกี่ยวข้อง
- ไม่พยายามพาดพิงหรือวิเคราะห์ความสำคัญของบุคคลให้เก็บข้อมูลจากผู้พูดเท่านั้น



แผนที่เดินดิน

(Geo-Social Mapping)

ลักษณะการใช้งาน

เครื่องมือแผนที่เดินดินเสมือนบันไดขั้นแรกที่สำคัญที่สุดนำไปสู่ความเข้าใจชุมชน เป็นวิธีการง่าย ๆ และเป็นจุดตั้งต้นในการพูดคุยและสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ได้ข้อมูลมากรวดเร็ว น่าเชื่อถือ เห็นภาพรวมความเป็นชุมชน สำรวจทั่วทั้งชุมชน โดยอาศัยการสังเกตได้ด้วยตาตนเอง ทำให้มองเห็นพื้นที่ทางกายภาพและเข้าใจพื้นที่ทางสังคม ซึ่งแผนที่เดินดิน เป็นเครื่องมือที่สามารถหาได้ง่าย



วัตถุประสงค์

เพื่อใช้ในการศึกษาชุมชน สร้างความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนและเข้าใจบริบทชุมชนได้อย่างชัดเจน

วิธีการ/ขั้นตอน

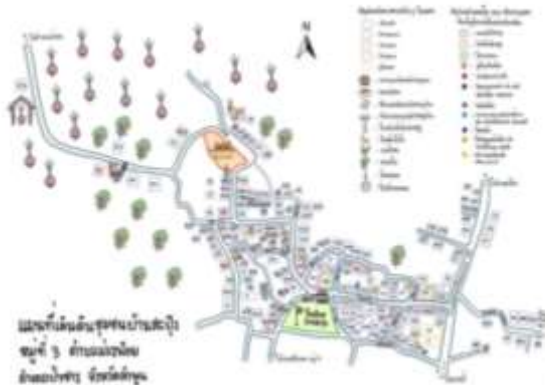
1. วาดลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแผนที่หรือนำแผนที่ชุมชน (แผนที่ตั้งโต๊ะ) ที่มีอยู่แล้วมาประกอบ หรือให้คนในชุมชนเป็นผู้ช่วยในการให้ข้อมูลหรือช่วยวาดภาพได้
2. เพิ่มเติมรายละเอียดที่ได้จากการสังเกตและเดินสำรวจเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลให้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น
3. เพิ่มเติมรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ซึ่งจะช่วยให้เรารู้จักชุมชนได้ดียิ่งขึ้นและยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันอีกทางหนึ่ง
4. เขียนข้อสังเกต เช่น ความสัมพันธ์ทางสังคม หน้าที่ทางสังคม ความทรงจำที่เราเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางกายภาพ เช่น ผู้นำ เครือญาติ ฯลฯ

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

ในการทำแผนที่เดินดินนั้น ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่การเขียนแผนที่ทางกายภาพให้สมบูรณ์ครบถ้วนลงบนแผ่นกระดาษ แต่สำคัญที่การไปดูให้เห็นและเข้าใจถึงความหมายและหน้าที่ทางสังคม (social meaning and social function) ของพื้นที่ทางกายภาพ (physical space) การเข้าใจความหมายทางสังคมของลักษณะทางกายภาพนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไปเดินดูสิ่งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ทำให้เข้าใจพื้นที่ทางสังคมและเข้าใจหน้าที่ทางสังคมที่อยู่บนลักษณะทางกายภาพและจะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมากขึ้น

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

1. ให้ความสำคัญกับการสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนควบคู่กับการเขียนแผนที่เดินดิน
2. เดินสำรวจให้ทั่วถึง โดยเฉพาะบ้านที่มีครัวเรือนยากจนหรือทุพพิกาย
3. ถ้าทีมงานมีหลายคนไม่ควรแยกเขียนและนำมาต่อกัน ควรเดินสำรวจร่วมกันทั้งทีม
4. หมั่นสังเกตและพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในพื้นที่ระหว่างเดินสำรวจว่าพื้นที่ที่เห็นบอกเรื่องราวอะไรที่สำคัญของชุมชน
5. ข้อมูลบางอย่างไม่สามารถสังเกตได้ตาเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องสอบถามจากเจ้าของบ้าน เพื่อนบ้าน หรือบุคคลอื่นประกอบเพิ่มเติม หรือข้อมูลบางอย่างอาจไม่จำเป็นต้องถามเจ้าของบ้านโดยตรง จำเป็นต้องสอบถามเพื่อนบ้านหรือการสังเกตด้วยตนเอง
6. เมื่อมีคนในชุมชนนำทาง ข้อมูลอาจมีอคติจากผู้พาเดิน เช่น ไม่ต้องการให้พบเห็นสิ่งที่คิดว่าสร้างความเสื่อมเสียต่อชุมชน



กลุ่มที่ 2 กลุ่มการสนทนาเชิงลึก ได้แก่ การสนทนาแบบวงล้อม การสนทนาแบบ ORID สภากาแฟ สิ่งมหัศจรรย์เมื่อวันวาน การคิดเชิงออกแบบ SWOT และ AIC

การสนทนาแบบวงล้อม

(Circle Process)

เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแสดงออก รวมทั้งส่งเสริมการเล่าเรื่อง โดยทุกคนจะมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องหรือแสดงออก โดยสร้างเป็นวงสนทนาในลักษณะวงกลม ซึ่งทุกคนจะได้สลับกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ลักษณะวงสนทนา

- เป็นวงสนทนาที่เชื่อมรวมผู้คนเข้าด้วยกัน เกิดเป็นพื้นที่ของความคิด ปัญญา ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม



- พัฒนาจาก Talking Stick หรือ Speaker's staff ของชนพื้นเมืองอเมริกัน(อินเดียนแดง) ที่ใช้มานานหลายศตวรรษ Talking Stick มักใช้ในวงสนทนาของสภานเผ่าเพื่อกระจายสิทธิ์ในการพูดให้เกิดการฟังที่ยุติธรรม และเป็นกลาง เมื่อเกิดประเด็นที่สภาต้องตัดสินใจ โดยผู้อาวุโสเป็นผู้เริ่มพูดคุยเพื่อเปิดการสนทนา เมื่อพูดจบจะชู Talking Stick เพื่อให้คนที่จะพูดต่อรับ Talking Stick ไปและได้รับสิทธิ์ในการพูดต่อ ด้วยวิธีนี้ไม่จะถูกส่งต่อไปยังผู้ที่อยากพูดจนได้รับสิทธิ์ในการพูดครบทุกคน แล้วไม้ Talking Stick จะส่งกลับมายังผู้อาวุโสเป็นคนสุดท้าย

- ใช้เครื่องมือนี้เมื่อต้องตัดสินใจร่วมกัน ต้องการทำความเข้าใจกัน มีความเห็นไม่ตรงกันหรือมีความขัดแย้งกัน ต้องการสนทนาในเรื่องที่ละเอียดอ่อน ต้องการทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือบูรณาการสิ่งใดร่วมกัน ต้องการให้คนที่ไม่มีโอกาสพูดได้พูดอย่างเท่าเทียม ต้องการแบ่งปันประสบการณ์หรือความรู้สึกร่วมกัน ต้องการเรียนรู้เรื่องราวจากผู้อื่น ต้องการสนับสนุนและให้กำลังใจกัน ต้องการเฉลิมฉลองร่วมกัน ต้องการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหาย

กล่าวโดยสรุปคือ เราสามารถใช้เครื่องมือนี้ได้กับหลายวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุประสงค์ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมา โดยเครื่องมือนี้จะเป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ในการดึงความคิดเห็นของผู้ที่ร่วมเวที เป็นการเปิดพื้นที่ให้ทุกคนได้แสดงออก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย และความไว้วางใจในการพูดเปิดใจ โดยเฉพาะเมื่อมีประเด็นเปราะบาง

2. เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนในวงสนทนา ได้สิทธิ์ในการพูดอย่างเสมอภาคจนครบทุกคน

วิธีการ/ขั้นตอน

1. จัดเก้าอี้เป็นวงกลมในระยะที่พอจะเอื้อมถึงกันได้

2. แนะนำการใช้งาน Talking Stick

3. Guideline โดยข้อสำคัญคือ ผู้ร่วมวงรู้ว่าต้องให้สิทธิ์ในการพูดแก่ผู้ถือ Talking Stick โดยผู้อื่นห้ามพูดแทรกหรือขัดจังหวะ และทุกคนต้องตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้ถือ Talking Stick พูดอยู่ (ในส่วนของข้อตกลงอื่น ๆ อาจสร้างเพิ่มเติมได้ตามเหมาะสมตามแต่ละบริบท)

4. Check-in เป็นการสร้างความเข้าใจและเป็นการทดลองใช้กระบวนการ Circle Process เช่น เริ่มต้นกระบวนการด้วยการให้แต่ละคนบรรยายความรู้สึกในขณะนั้น โดยคนที่เล่าต้องเป็นผู้ที่ถือ Talking Stick แล้วเวียน Talking Stick จนครบทุกคน (กระบวนการนี้อาจเลือกใช้หัวข้อใดก็ได้ เป็นการลองใช้กระบวนการ Circle Process ให้ทุกคนเข้าใจ)

5. On the Topic เริ่มกระบวนการ Circle Process กับหัวข้อตามวัตถุประสงค์ของเวลานั้น ๆ

โดย Circle Process ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 : Circle

- เป็นพื้นที่ปลอดภัยและศักดิ์สิทธิ์ ผู้อยู่ในวงสนทนาสามารถสื่อสารความคิด ความรู้สึก และเรื่องราวต่างๆ โดยเท่าเทียมและปลอดภัย และผู้ฟังก็จะฟังอย่างตั้งใจ ให้เกียรติและฟังให้เข้าใจผู้พูด พื้นที่นี้แบบวงกลม
- ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ทุกคนนั่งหันหน้าเข้าหากัน มองเห็นกันได้หมดจากทุกฝั่ง จะเชื่อมโยงผู้คนเข้ารวมด้วยกัน เปิดรับการเรียนรู้ร่วมกัน การเยียวยาและการให้อภัย

องค์ประกอบที่ 2 : Talking Stick

- ผู้ที่ถือ Talking Stick อยู่ในมือจะได้สิทธิ์ในการพูดอย่างเต็มที่โดยไม่มีใครพูดแทรกหรือขัดจังหวะ
- ผู้ที่ถือ Talking Stick สามารถแสดงความคิดเห็น อารมณ์ความรู้สึก การสะท้อนความคิดได้อย่างเต็มที่ ในลักษณะไม่เร่งร้อนและเป็นพื้นที่สงบ
- Talking Stick จะถูกผู้เข้าร่วมในวงส่งต่อกันไปเรื่อย ๆ ในวง จนได้พูดครบทุกคน

องค์ประกอบที่ 3 : Process Facilitator หรือ Keeper

- Process Facilitator หรือ Keeper ของ Circle Process จะเป็นผู้เอื้ออำนวยให้กลุ่มสร้างและรักษาพื้นที่สนทนาร่วมกันได้พูดบทวนแนวทางหรือ Guideline เพื่อเตือนใจผู้เข้าร่วม หากมีใครขัดจังหวะระหว่างผู้ถือ Talking Stick กำลังพูด
- Process Facilitator ช่วยกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย/เท่าเทียมและพูดตรง ๆ ในกลุ่ม
- Process Facilitator สามารถแบ่งปันความคิดเห็นได้ ถามคำถามได้ในระหว่างกระบวนการ แต่ไม่พูดแทรกผู้ถือ Talking Stick

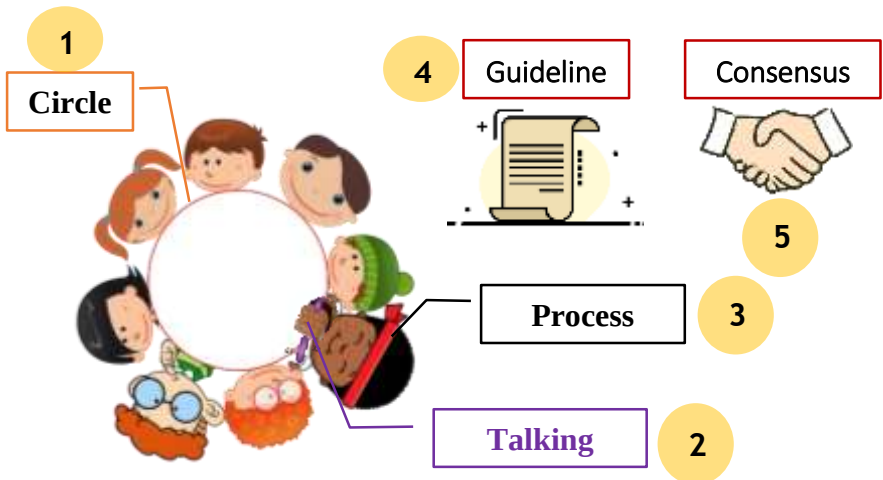
- Process Facilitator ไม่ควบคุมบทสนทนาหรือประเด็นที่ผุดขึ้นมาหรือควบคุมให้ได้ข้อยุติ ในทางเลือกต่าง ๆ แต่จะช่วยระบุหรือสะท้อนทิศทางหรือสถานะของกลุ่มที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนั้นเพื่อให้ผู้ร่วมวงตระหนักว่าการสนทนาเป็นไปเช่นไร

องค์ประกอบที่ 4 : Guideline

- Process Facilitator ชวนผู้เข้าร่วมวงสร้าง Guideline ร่วมกัน เพื่อให้เกิดแนวทางในการพูดคุยที่ทุกคนในวงต้องการและรู้สึกปลอดภัย

องค์ประกอบที่ 5 : Consensus Decision Making

- หากเป็น Circle Process ที่ใช้เพื่อการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ วงสนทนาจะต้องได้ Consensus หรือฉันทามติ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติในการตัดสินใจที่จะมีมติดำเนินการหรือไม่ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยแม้ทุกฝ่ายจะมีได้เห็นพ้องร่วมกัน แต่ก็ไม่มีผู้ใดคัดค้าน



เทคนิคการใช้งาน

ทุกคนในวงต้องเคารพกติกาอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้กติกาสามารถยืดหยุ่นได้โดยขึ้นกับบริบทในแต่ละพื้นที่

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

- ทุกคนภายในวงสนทนาต้องฟังผู้ที่ถือ Talking Stick อย่างใส่ใจ
- ไม่พูดแทรก หรือแสดงความคิดเห็นระหว่างการพูดของผู้ที่ถือ Talking Stick
- ทุกคนต้องได้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการถือ Talking Stick

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- ในวงสนทนาที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่คุ้นเคยกัน หรือไม่ถนัดในการแสดงออกทางการพูด วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) สามารถเริ่มต้นกระบวนการด้วยการเริ่มเล่าเรื่องตนเองก่อน
- ในขณะที่ยังไม่มีผู้มาถือ Talking Stick ต่อ (ยังไม่มีผู้พร้อมแลกเปลี่ยนต่อ) คนในวงสามารถหยิบ Talking Stick เพื่อถามคำถามผู้ที่เล่าเรื่องไปแล้วได้ (ยังคงให้สิทธิในการพูด การถาม การตอบ แก่ผู้ที่ถือ Talking Stick กล่าวคือต้องมี Talking Stick ในมือถึงจะพูดได้) แต่หากเป็นในวงที่มีความจริงจัง ตึงเครียด หรือต้องการสมาธิสูง อาจสร้างข้อตกลงใน Guideline ว่าสามารถหยิบ Talking Stick มาถามได้เมื่อผู้พูดทุกคนเล่าเรื่องจบแล้วเท่านั้น
- ควรสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกทางร่างกายนอกเหนือจากการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการพูดด้วย เพราะจะทำให้สามารถเข้าใจผู้ถ่ายทอดได้มากยิ่งขึ้น
- หากเกิดเหตุการณ์ที่อ่อนไหวทางอารมณ์ของผู้พูด เช่น การร้องไห้ วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) และผู้อื่นในวงห้ามปละบใจหรือแทรกแซงการพูดของผู้พูดนั้น ควรปล่อยกระบวนการให้ดำเนินต่อไปก่อน เพราะในบางห้วงนั้น ความต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญ การปละบใจสามารถทำได้เมื่อผู้พูดนั้นวาง Talking Stick ลงแล้ว และการปละบใจไม่ควรใช้ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง เช่น การพูดว่าเรื่องแค่นี้ไม่เป็นไรหรอก เพราะแต่ละคนผ่านเหตุการณ์ในชีวิตและมีความรู้สึกรวมทั้งความคิดที่แตกต่างกัน

การสนทนาแบบ ORID

เป็นการสนทนาเพื่อจุดหมายหรือเป้าหมาย โดยการตั้งคำถามที่ดีเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีสนทนาได้เรียนรู้ประสบการณ์ ความคิดหรือทัศนคติของคนที่เราพูดคุยด้วย ยิ่งถามเก่งยิ่งเรียนรู้ได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้ถามได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นแบบแผน และยังช่วยให้ผู้ตอบได้เรียบเรียงข้อมูลของตัวเอง ฝึกการสะท้อนความคิด (Reflection) ของผู้สนทนา

วิธีการ/ขั้นตอน

การถามแบบ ORID จะแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลักคือ

1. Objective (What) – ข้อมูล ข้อเท็จจริง ถามเพื่อให้รู้เกิดอะไรขึ้น เป้าหมายของการถามคืออะไร
2. Reflective (Feeling) – ความรู้สึก ปฏิกริยา ถามเพื่อการแสดงออกตอบสนอง

3. Interpretive (So what) – นัยยะ การตีความ ถามเพื่อให้เข้าใจความต้องการที่แท้จริง
4. Decisional (Now what) – สรุปขั้นตอนต่อไป ถามเพื่อให้ได้เกิดการลงมือทำตามแผนการ

เทคนิค

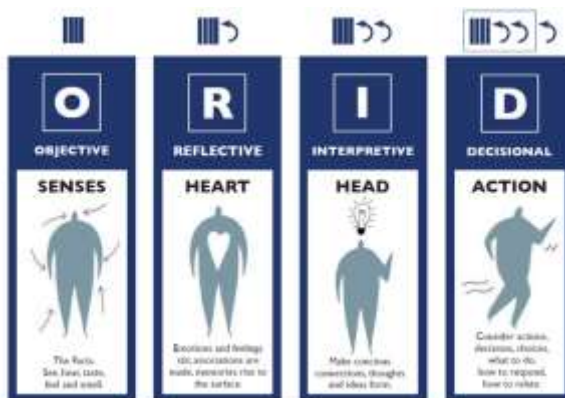
- ชี้ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการสร้างการเรียนรู้มากกว่าเป้าหมาย
- ใช้คำถามง่ายๆ ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ
- ออกแบบกระบวนการให้สอดคล้องกับเวลา
- มิกติกาในการสนทนาร่วมกัน

หัวใจสำคัญ

การตั้งคำถามให้ตรงประเด็น ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ผู้เอื้ออำนวยไม่ใช่คำถามที่ชี้นำ และควบคุมเวทีการสนทนาให้มีความราบรื่น



สภากาแฟ

(World Café)



สภากาแฟ (World Café) เป็นกระบวนการพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันความคิด และต่อยอดความคิดจนนำไปสู่ปัญญาร่วม (Collective Wisdom) โดยมีคำถามที่สำคัญและ วัตถุประสงค์เป็นเครื่องนำทาง ภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลาย

ลักษณะการใช้งาน

แบ่งกลุ่มย่อยตามความเหมาะสม สร้างบรรยากาศในแต่ละโต๊ะ (โต๊ะละกลุ่ม) ในลักษณะ เหมือนร้านกาแฟที่ผ่อนคลาย เหมาะสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการหมุนเวียนสมาชิกไป ในแต่ละกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในมุมมองที่หลากหลายในหัวข้อที่กำหนด

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ได้บทสนทนาที่ลึกซึ้ง ร่วมกันพิจารณาคำถามที่สำคัญ
- เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้แบ่งปันความคิดในหลายรูปแบบ
- เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายนำไปสู่ปัญญาร่วมจากการต่อยอดความคิด

วิธีการ/ขั้นตอน

ขั้นที่ 1

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีประมาณ 4 - 5 กลุ่ม (ตามความเหมาะสม) โดยให้หนึ่งประจำโต๊ะ
2. จัดรูปแบบการพูดคุยในบรรยากาศร้านกาแฟ ให้ผู้เข้าร่วมจัดโต๊ะและตกแต่งเหมือนร้านกาแฟโดยใช้วัสดุตกแต่งที่หามาได้
3. ใช้กระดาษฟลิปชาร์ตปูทับทั้งโต๊ะ เพื่อรองรับการเขียนไอเดียลงบนโต๊ะ
4. เตรียมปากกาเมจิกและสีชอล์ค สีเทียน สีไม้ หรือสีที่สะดวกในการใช้วาดไอเดียของผู้ร่วมกิจกรรม

ขั้นที่ 2

1. ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการเตรียมประเด็นคำถาม โดยกำหนดคำถามใหญ่เป็นหัวข้อหลัก แล้วแตกคำถามออกเป็นคำถามย่อย ประจำโต๊ะละ 1 คำถาม
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในโต๊ะและเลือกเจ้าบ้าน (Host) ซึ่งจะ เป็นผู้อยู่ประจำโต๊ะนั้น ๆ ส่วนสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มจะเคลื่อนไปที่โต๊ะอื่นเมื่อผู้เอื้ออำนวยการ



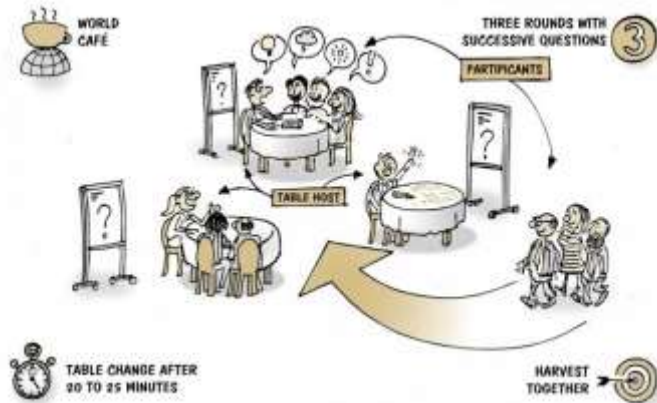
กระบวนการ แจ้งว่าเปลี่ยนรอบ (ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ ทำการกำหนดเวลาในแต่ละรอบเอาไว้ เช่น รอบละ 5 นาทีหรือตามสถานการณ์)

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อย้ายไปโต๊ะอื่นแล้วจะรับฟังการถ่ายทอดจากเจ้าบ้าน (Host) ใน โต๊ะนั้น ๆ และร่วมกันแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมความคิดลงในกระดาษของกลุ่มนั้น ๆ

4. จากนั้นให้เลือกเจ้าบ้านใหม่โดยที่ไม่ใช่เจ้าบ้านคนเดิม (ต้องสลับเจ้าบ้านไปเรื่อย ๆ ในทุก ๆ รอบเพื่อให้ทุกคนสามารถเวียนไปได้ในทุกโต๊ะ)

5. ทำซ้ำกระบวนการเดิมจนครบทุกโต๊ะ

6. เมื่อครบทุกรอบแล้วให้สมาชิกในแต่ละโต๊ะในรอบสุดท้ายนำเสนอความคิดร่วมกันในกลุ่มใหญ่



เทคนิคการใช้งาน

สมาชิกทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีการสลับกันเป็นเจ้าบ้านเพื่อคละสมาชิกไปในแต่ละกลุ่ม เกิดการรับฟังเรื่องราวผ่านเจ้าบ้านและมีการถ่ายทอดเรื่องราวในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าบ้านและสมาชิก รวมทั้งการสร้างบรรยากาศคล้ายร้านกาแฟเพื่อความผ่อนคลายเพื่อทำให้บรรยากาศเหมาะสมต่อการเรียนรู้และเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับทุกคนในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

- ให้เกียรติซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียม
- สร้างพื้นที่ปลอดภัย
- เชื่อว่าทุกคนมีองค์ความรู้และประสบการณ์ในตัว
- ผู้ฟังต้องฟังอย่างลึกซึ้ง
- ไม่ด่วนตัดสินและไม่ถือคติ

- กระตุ้นให้เกิดการเล่าเรื่องราว (Story telling)
- เน้นความเป็นไปได้และสร้างสรรค์

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- ในหัวข้อที่ยากและไม่คุ้นเคยนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาในการรับฟังเรื่องราวที่ได้รับ
- การถ่ายทอด รวมทั้งการรับบทบาทการเป็นเจ้าบ้านนั้นต้องใช้ทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้งและการเล่าเรื่องเพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่อได้อย่างครบถ้วน
- หากกลุ่มมีสมาชิกหลายคน ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการอาจจะเข้าไปเอื้ออำนวยในแต่ละกลุ่มเพื่อให้กระบวนการดำเนินไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการชี้นำและแทรกแซงความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม
- สามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ในรูปแบบออนไลน์ได้ผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยสามารถปรับกระบวนการหรือกติกาให้เหมาะสมกับบริบท





สิ่งมหัศจรรย์เมื่อวันวาน

สิ่งมหัศจรรย์เมื่อวันวาน เป็นเครื่องมือสำหรับการตั้งคำถาม ทบทวน (เหลียวหลัง) อดีตที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวนบทเรียนหรือเรื่องที่ผ่านมาให้ได้รับทราบร่วมกัน

วิธีการ/ขั้นตอน

ใช้วิธีการตั้งคำถาม ดังนี้

- ได้เห็น ได้ยิน อะไรบ้าง
- ได้เรียนรู้อะไรบ้าง
- ต้องการสิ่งใดเพิ่มเติม



เทคนิค

การตั้งคำถามค่อย ๆ ย้อนไปในอดีต โดยการตั้งคำถามสามารถตั้งได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เช่น เกิดอะไรขึ้นในชุมชนของเราทั้งเรื่องดีและไม่ดี หลังจากนั้นค่อยๆ สอบถามทีละประเด็นเจาะลึกลงไป และปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยใช้สูตร 3 : 5 : 2

- ได้เห็น ได้ยิน อะไรบ้าง 30 %
- ได้เรียนรู้อะไรบ้าง 50 %
- ต้องการสิ่งใดเพิ่มเติม 20 %

หัวใจสำคัญ

การตั้งคำถามและการกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

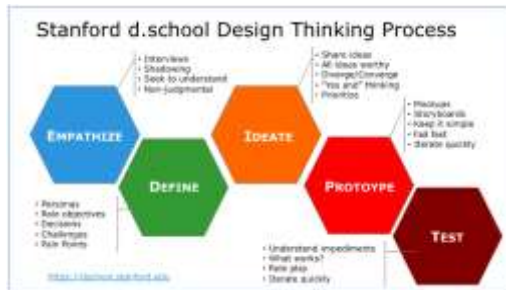
ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

สร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ผ่อนคลายแบบไม่เป็นทางการเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การคิดเชิงออกแบบ

(Design Thinking)

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) คือ กระบวนการคิดเพื่อแก้ไขปัญหาหรือโจทย์ให้ถูกจุด ตลอดจนพัฒนาแนวคิดใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือโจทย์ที่ตั้งไว้ เพื่อที่จะหาวิธีการที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด การแก้ปัญหบนพื้นฐานกระบวนการนี้จะเน้นยึดไปที่หลักของผู้ใช้/ผู้บริโภค (User-centered) เป็นหลัก โดยมีเจตนาในการสร้างผลลัพธ์ในอนาคตที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้อุปกรณ์หรือผลิตภัณฑ์ตอบโจทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์อีกด้วย



ลักษณะการใช้งาน

ใช้เครื่องมือกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เมื่อต้องการสร้างนวัตกรรม หรือแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือความต้องการของคน หรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือความต้องการส่วนบุคคล
2. เพื่อผลิตชิ้นงาน หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาหรือความต้องการส่วนบุคคล กลุ่มคน และสังคม

วิธีการ/ขั้นตอน

ขั้นเตรียมการ

1. การเตรียมสถานที่ สร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับการเรียนรู้
2. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จะใช้ในการผลิตชิ้นงาน อาทิ กระดาษ กรรไกร ปากกา สีไม้ สีเทียน หรือวัสดุใด ๆ ที่สามารถสร้างเป็นชิ้นงานแบบ 3 มิติได้
3. ทีมผู้เอื้ออำนวยกระบวนการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน มีผู้เอื้ออำนวยกระบวนการประจำกลุ่ม (กรณีมีการแบ่งกลุ่ม)
4. เตรียมประเด็นเนื้อหาที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 การเข้าใจและเข้าถึง (Empathize)

- สัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยทั่ว ๆ ไปเพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างคู่สนทนา
- เจาะลึก คือการพูดคุยสอบถามรายละเอียดที่ลึกกว่าเรื่องทั่วไปจนจับอารมณ์ความรู้สึกของคู่สนทนาได้

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกรอบปัญหาให้ชัดเจน (Define)

- การระบุความต้องการหรือความจำเป็นของคู่สนทนาที่ได้จากการพูดคุยเชิงลึกว่าแท้จริงแล้วคู่สนทนาของเราประสบปัญหาใดอยู่ และต้องการแก้ปัญหาสิ่งนั้นอย่างไร
- การระบุถึงข้อจำกัด อุปสรรค แรงจูงใจ หรือแม้แต่ความรู้สึกของคู่สนทนา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบนวัตกรรม หรือชิ้นงาน

ขั้นตอนที่ 3 ระดมความคิด (Ideate)

- การระดมความคิด หรือแนวทางเพื่อแก้ปัญหาหรือความต้องการของคู่สนทนา
- เล่าความคิด (Idea) ของเราให้คู่สนทนาฟังว่าชอบหรือไม่ ยอมรับความคิดเห็นจากคู่สนทนาเพื่อพัฒนาชิ้นงานของเรา
- หลังจากที่เราเล่าความคิด (Idea) หรือแนวทางแก้ไขปัญหาให้คู่สนทนาฟังแล้ว นำความเห็นเหล่านั้นมาปรับปรุงชิ้นงานของเราให้เหมาะสม ตอบสนองความต้องการของคู่สนทนาให้ได้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 สร้างแบบจำลอง (Prototype)

- สร้างแบบจำลองของแนวคิด คือ “การผลิตชิ้นงานหรือนวัตกรรมที่ได้จากการคิดเพื่อแก้ปัญหาหรือความต้องการของคู่สนทนา เป็นชิ้นงานที่สามารถจับต้องได้”

ขั้นตอนที่ 5 ทดสอบ (Test)

- ทดสอบกับคู่สนทนาและรับฟังความคิดเห็น คือ “การให้ผู้รับชิ้นงานหรือคู่สนทนาของเราได้สะท้อนความเห็นว่าจะชอบชิ้นงานที่เราทำให้ หรือไม่ อย่างไร มีอะไรที่ต้องปรับปรุงเพื่อที่เราจะแก้ไขให้ดีขึ้น”

เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. สร้างพื้นที่ปลอดภัยด้วยการแนะนำตัวเองให้น่าสนใจ แบบสั้นกระชับ เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความคุ้นชิน ทำให้รู้จักกันมากขึ้น เช่น ประมื่อ 3 ครั้ง จากนั้นเอ่ยชื่อจริง ชื่อเล่นตามด้วยชื่อบุคคลที่เป็นคนที่เราชื่นชอบ (Idol)
2. กรณีที่มีการสนทนากลุ่มคนจำนวนมาก การใช้รูปภาพนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ หรือสิ่งที่ต้องการสื่อสาร สอบถามว่าสิ่งที่เห็น คืออะไร? ท่านคิดว่าสิ่งที่ต้องการมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเรียนรู้ในวันนี้อย่างไร? เปิดโอกาสให้ผู้อบรมได้ตอบให้มากที่สุด เพื่อหาข้อสรุปในความคิดเห็นที่คล้ายกัน หรือความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้เข้าร่วม

กิจกรรม หลังจากนั้นผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ จึงทำหน้าที่สรุปความเห็นในภาพรวม แต่ไม่ตัดสินว่าถูก หรือ ผิด

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

1. การสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
2. มีความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย คิดนอกกรอบ ลงมือทำ และทำซ้ำให้ดีกว่าเดิม
3. กล้าที่จะยอมรับในความคิดเห็นของคู่สนทนาและพร้อมที่จะแก้ไขชิ้นงาน (Prototype) ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความต้องการอย่างแท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย (Hight Quality Feedback)
4. กระบวนการ 5 ขั้นตอนที่สำคัญของ Design Thinking สามารถย้อนกลับหรือทบทวนได้ทุกขั้นตอน
5. การเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยไม่ตัดสินว่าถูกหรือผิด

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

1. กำหนดประเด็นในการสนทนาให้ชัดเจน
2. ระหว่างการสนทนาอาจจะมีการพูดคุยที่นานกว่ากำหนดควรปรับระยะเวลาให้เหมาะสม
3. หากเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือไม่พร้อมใช้งาน กระบวนการเรียนรู้อาจจะสะดุด ทำให้ขาดช่วงได้
4. ทีมผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ ต้องเข้าใจในบทบาทตัวเอง สามารถตอบคำถามผู้ร่วมอบรมได้



การวิเคราะห์สถานการณ์

(SWOT Analysis)

ลักษณะการใช้งาน

เครื่องมือ SWOT เป็นกรอบช่วยในการค้นหาคำศักยภาพความเข้มแข็งจุดเด่นหรือที่เรียกว่า จุดแข็ง (Strength) "S" ที่เสริมส่งให้องค์กรเข้มแข็งขึ้น พร้อม ๆ กันก็ค้นหาจุดบกพร่อง จุดอ่อน (Weakness) "W" ที่เมื่อยังคงอยู่ในองค์กรจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กรได้อีกประการหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณา เพื่อใช้เป็นช่องทางในการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมขององค์กรให้ต่อเนื่อง นั่นคือโอกาส (Opportunity) "O" ที่องค์กรสามารถควบคุมและนำมาเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้ ประการสุดท้ายสิ่งที่เป็นผลกระทบ แรงกดดัน เป็นภัยคุกคาม (Threat) "T" ที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าขององค์กร ซึ่งจะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องเป็นปัจจุบัน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทั้ง 4 ประการ เมื่อนำมาวิเคราะห์จนเป็นการมองภาพรวมของกลุ่มองค์กรหรือแม้แต่ชุมชนโดยการนำตัวอักษรทั้ง 4 ตัวมาเรียงกันจึงเรียกเทคนิคนี้ว่า "SWOT"

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพชุมชนหรือศักยภาพขององค์กรหรือชุมชน
2. เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคหรือสิ่งทีอาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกี่ยวกับการใช้เทคนิค SWOT ในการวิเคราะห์ชุมชน SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths (จุดแข็ง), Weaknesses (จุดอ่อน), Opportunities (โอกาส), and Threats (อุปสรรค) โดย

S คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวกซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

W คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

O คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

T คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาคือต่อองค์กร

2. ให้ผู้ร่วมกิจกรรม ร่วมกันวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค หรือทบทวน แผนชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วมาช่วยประกอบการวิเคราะห์

3. ผู้อำนวยความสะดวกฯ ตั้งประเด็นคำถาม และอธิบายการวิเคราะห์ชุมชนให้ สอดคล้องกับประเด็นที่จะร่วมกันวิเคราะห์ โดยแยกเป็น

- ชุมชนของท่านมีจุดแข็ง สิ่งดี ๆ อะไรบ้าง ที่เกิดขึ้นในชุมชน (ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย การบริหารจัดการชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และด้านอื่น ๆ) ที่เป็นประโยชน์ หรือ ที่ทุกคนภาคภูมิใจ

- ชุมชนของท่านมีจุดอ่อน สิ่งที่ไม่ดีอะไรบ้าง ที่เกิดขึ้นในชุมชน (ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย การบริหารจัดการชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และด้านอื่น ๆ) ที่ทำให้คนในชุมชนเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์

- องค์การของท่านมีโอกาสหรือสิ่งดี ๆ อะไรบ้าง ที่กระทบจากภายนอกชุมชน (ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย การบริหารจัดการชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และด้านอื่น ๆ) ที่เป็นประโยชน์ หรือ ที่ทุกคนภาคภูมิใจ

- ชุมชนของท่านมีอุปสรรค หรือ สิ่งไม่ดีอะไรบ้าง ที่กระทบเข้ามาจากภายนอก ชุมชน (ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย การบริหารจัดการชุมชน โครงสร้างพื้นฐาน และด้านอื่น ๆ) ที่ทำให้ คนในชุมชนเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์

การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค	
Strengths “S” (จุดแข็ง)	Weaknesses “W” (จุดอ่อน)
- อะไรที่ชุมชนทำได้ดี - ทรัพยากรอะไรที่ชุมชนเรามีเหนือกว่าชุมชนผู้อื่นหรือเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะพิเศษ	- อะไรที่ชุมชนปรับปรุงหรือควรหลีกเลี่ยง - ทรัพยากรอะไรที่ชุมชนเรามีน้อยกว่าชุมชนอื่น - อะไรที่ผู้อื่นเห็นว่าเป็นจุดอ่อนของเรา
Opportunities “O” (โอกาส)	Treats “T” (อุปสรรค)
- โอกาสดี ๆ อะไรที่เปิดโอกาสให้แก่ชุมชน - ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์อะไรจากแนวโน้มที่ดี - ชุมชนสามารถเปลี่ยนจุดแข็งเป็นโอกาสได้อย่างไร	- แนวโน้มอะไรที่เป็นอุปสรรคต่อชุมชน - สิ่งใดคุกคามกำลังทำและส่งผลให้ชุมชนเกิดความกังวล

4. ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการช่วยกันวิเคราะห์ SWOT ตามที่ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการอธิบายไปใน ข้อที่ 3 โดยอาจจะใช้เครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ SWOT เช่น

1) ผู้เอื้ออำนวยการกระบวนการ อาจจะเริ่มจากการแจกกระดาษบัตรคำ 4 สี ให้คนละ 4 แผ่น กำหนดประเด็นให้วิเคราะห์และเขียนคำตอบลงในกระดาษ

2) ให้ผู้ร่วมกระบวนการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ SWOT และเขียนลงกระดาษฟลิปชาร์ต โดยอาจจะใช้กระดาษ 4 แผ่น

3) นำประเด็นการวิเคราะห์ทั้ง 4 ด้านมาจัดหมวดหมู่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค

4) สรุปประเด็นในภาพรวม

5. เมื่อได้ประเด็นของการวิเคราะห์ทั้ง 4 ด้าน แล้วให้นำมากำหนดกลยุทธ์การพัฒนาองค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อหาแนวทางหรือวิธีการทำงานที่ดีที่สุด เพื่อให้องค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชน บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนด ด้วยการ “จับคู่”

คิดสร้างกลยุทธ์ทางเลือก การพัฒนาองค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชน	
คู่ที่ไปกันได้ คู่ที่อยู่ด้วยกันได้	คู่ที่เสริมกันได้ คู่ที่ช่วยกันได้
เพื่อให้วิสัยทัศน์ขององค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชนบรรลุเป้าหมาย	

การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชน

6. การจับคู่ SWOT เพื่อกำหนดกลยุทธ์ ดังนี้

1) กลยุทธ์เชิงรุก (S+O) จุดแข็ง + โอกาส จะนำจุดแข็งไปใช้ประโยชน์ หรือแย่งชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ชื่อกลยุทธ์มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า สร้าง เปิด เพิ่ม บุก รุก ขยาย

2) กลยุทธ์เชิงรับ (S+T) จุดแข็ง + อุปสรรค จะนำหรือพัฒนาจุดแข็งเพื่อใช้ตั้งรับหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรค/ภัยคุกคาม จากภายนอกได้อย่างไร ชื่อกลยุทธ์มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า ปรับปรุง พัฒนา

3) กลยุทธ์ปรับปรุงภายใน (O+W) โอกาส + จุดอ่อน จะพัฒนาจุดอ่อนเพื่อช่วงชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ชื่อกลยุทธ์มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า ปรับปรุง พัฒนา แก้ไข ทบทวน ประสานความร่วมมือ ขอรับการสนับสนุน

4) กลยุทธ์ถดถอยลดทอน (W+T) จุดอ่อน + อุปสรรค ลด เลิกภารกิจบางอย่างที่มีจุดอ่อน และอุปสรรค/ภัยคุกคาม หรือคิดใหม่ ทำใหม่ ชื่อกลยุทธ์มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า เลิก ลด หยุด ถ่ายโอน คัดลอกกรอบ (ใช้วิกฤตเป็นโอกาส)

ตารางการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา			
คู่ที่ 1 จุดแข็ง คือ.....+ โอกาส คือ..... (กลยุทธ์ เชิงรุก ใช้จุดแข็งแย่งชิงโอกาส) ชื่อกลยุทธ์..... แผนงาน/โครงการ 1. 2.	คู่ที่ 2 จุดแข็ง คือ.....+ อุปสรรค คือ..... (กลยุทธ์ เชิงรับ ใช้จุดแข็งหลีกเลี่ยง/ตั้งรับอุปสรรค) ชื่อกลยุทธ์..... แผนงาน/โครงการ 1. 2.	คู่ที่ 3 โอกาส คือ.....+ จุดอ่อน คือ..... (กลยุทธ์ ปรับปรุง ภายในใช้โอกาสแก้ไขจุดอ่อน) ชื่อกลยุทธ์..... แผนงาน/โครงการ 1. 2.	คู่ที่ 4 จุดอ่อน คือ.....+ อุปสรรค คือ..... (กลยุทธ์ ถดถอย ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงอุปสรรค) ชื่อกลยุทธ์..... แผนงาน/โครงการ 1. 2.

7. เมื่อได้ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์แล้ว นำมากำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ ให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ และเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร/หมู่บ้าน/ชุมชน

8. ให้ผู้ร่วมกระบวนการ นำเสนอผลการวิเคราะห์ SWOT เพื่อช่วยกันเติมเต็มข้อมูลให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชน

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) ทั้งภายในและภายนอกองค์กรซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ และเมื่อได้วิสัยทัศน์ขององค์กรแล้ว จะสามารถกำหนดภารกิจที่เป็นบทบาทหน้าที่เพื่อตอบคำถามว่า "องค์กรนี้มีขึ้นมาเพื่ออะไร" และกำหนดภารกิจเพื่อให้บรรลุผลตามพันธกิจที่กำหนดไว้ (Organization Mission) การใช้แผนกลยุทธ์เป็นแนวทาง หรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่การบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ และนำวิธีการเหล่านั้นไปแปลงสู่การปฏิบัติ ต้องอาศัยเครื่องมือสำหรับดำเนินการในส่วนต่างๆ ให้เป็นไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งในแง่ของทิศทางและเวลา นั่นคือแผนปฏิบัติการ (Action plan)

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

1. การกำหนดเรื่อง หัวข้อหรือประเด็นในการวิเคราะห์ที่ชัดเจนจะช่วยให้ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ได้ถูกต้อง
2. การระบุจุดอ่อนต้องระบุอย่างข้อเท็จจริงและตรงไปตรงมา



(Appreciation Influence Control)



ลักษณะการใช้งาน

AIC เป็นกระบวนการประชุมโดยผู้เข้าร่วมประชุมได้มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ มีวิธีการและขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องเป็นกระบวนการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ ถือว่าเป็นเทคโนโลยีทางสังคมอย่างหนึ่ง

A มาจากคำว่า Appreciation (เป็นการสร้างความตระหนักและซาบซึ้งคุณค่า : สร้างวิสัยทัศน์ร่วม) เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความตระหนัก รวมทั้งยอมรับและเห็นคุณค่าของความคิดและจินตนาการของแต่ละบุคคลในการกำหนดอนาคต หรือวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกันในฐานที่ทุกคนเป็นสมาชิกของชุมชน โดยเทคนิควิธีการให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันอย่างมีความเข้าใจและมีเมตตาต่อกัน ยึดหลักประชาธิปไตย โดยไม่มีการโต้แย้งและร่วมกันสรุปเป็นของทุกคน (ใช้ภาษา/ภาพสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือในการระดมความคิด)

I มาจากคำว่า Influence (เป็นการปฏิสัมพันธ์พลังสร้างสรรค์: การค้นหาวิธีการ หรือโครงการ / กิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือโครงการ / กิจกรรมที่จะทำให้เกิดบรรลุวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกัน (ใช้บัตรคำ หรือการ์ดเป็นเครื่องมือระดมความคิด)

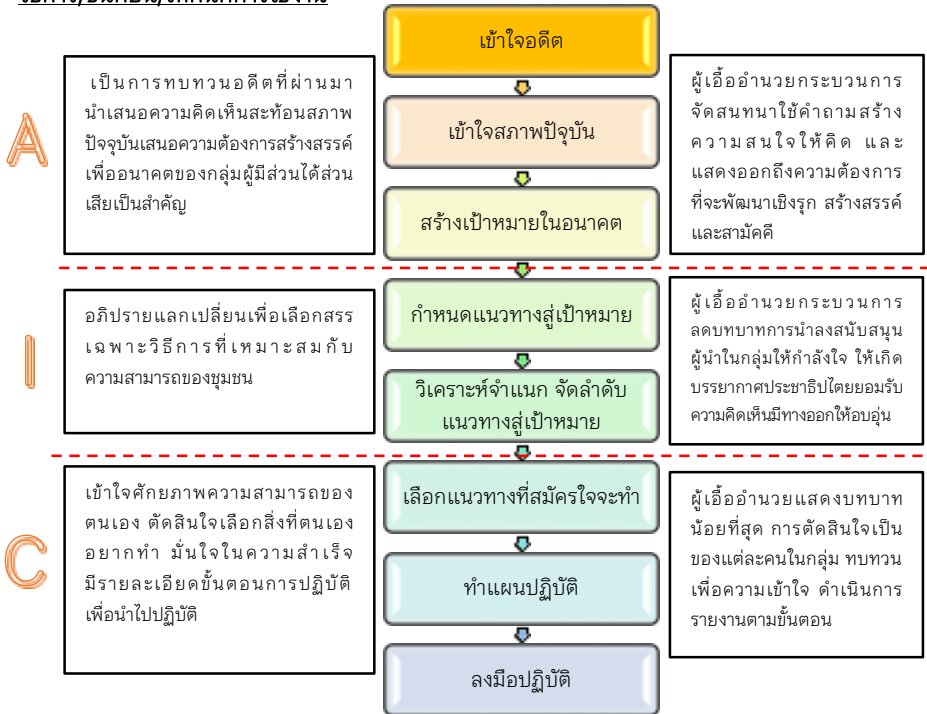
C มาจากคำว่า Control (เป็นการควบคุมผลักดัน และแปลงกลวิธีสู่การปฏิบัติ: การสร้างแผนปฏิบัติการ) เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันรับผิดชอบโครงการ / กิจกรรมการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ โดยมีเทคนิคให้ทุกคนเลือกโครงการ / กิจกรรมที่ตนเองสนใจอย่างเสรี แล้วร่วมกันทำงานเป็นทีมโดยวางแผนปฏิบัติการโครงการกิจกรรมนั้น 1 ในรายละเอียด (ใช้รูปแบบการวางแผนโครงการ...จะทำอะไร, ทำเพื่ออะไร, ทำที่ไหน, ทำอย่างไร ฯลฯ เป็นเครื่องมือระดมความคิด)

การรวมภาพความคิดของแต่ละคนเป็นภาพรวมของกลุ่มทำได้ง่ายและเป็นรูปธรรม การพยายามรวมแนวคิดของแต่ละคน โดยการอภิปรายหรือการเขียนอีกทั้งเป็นสื่อแสดงถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการสร้างกรอบความคิดตามภาพของกลุ่ม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
2. เพื่อระดมความคิดของสมาชิกในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน



หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

เทคนิค A - I - C มีเสนออยู่ที่ใช้ภาษาภาพหรือสัญลักษณ์ ความแตกต่างของภาษาและความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ อาจเป็นอุปสรรคที่สื่อสารให้เข้าใจตรงกันโดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้น การวาดภาพเป็นการให้สมาชิกสะท้อนสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจออกมาอย่างแท้จริง บางเรื่องไม่สะดวกใจที่จะพูดก็สามารถสะท้อนออกมาเป็นภาพหรือสัญลักษณ์ รูปทรง สี แทนตัวอักษร หรือ คำพูด แต่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถซักถามข้อมูลความหมายจากภาพได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เป็นสื่อกระตุ้นให้สมาชิกกล้าพูด คนไม่พูดได้ร่วมอธิบายความคิด/ประสบการณ์ของตนเองได้

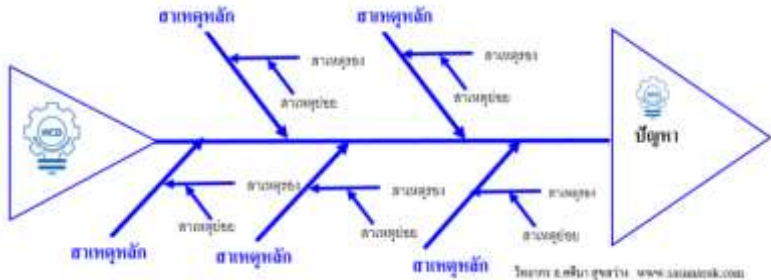
ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- การดำเนินงานในช่วงแรกให้สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย
- ให้ความสำคัญกับทุกความคิดเห็น ไม่เน้นความสวยงามในการวาดภาพ ให้ความสำคัญของภาพไม่เร่งรีบดำเนินการจนเกินไป ดำเนินการแบบให้ค่อยเป็นค่อยไป

RCA

การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา (Root Cause Analysis)

ลักษณะการใช้งาน



การวิเคราะห์รากสาเหตุ (Root Cause Analysis) คือ “การวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นต้นเหตุที่แท้จริง (Root Cause) ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบหรือปรากฏการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น (Effect) ด้วยวิธีการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน โดยไม่เกิดสภาพการณ์ดกหล่นและซ้ำซ้อนและไม่จินตนาการเอง” ดังนั้น Root Cause Analysis เปรียบเสมือนการมองเห็น “ผลกระทบ” และ “สาเหตุ” ในบางประเด็น แต่ยังไม่ถ้วนสรุปทันทีที่เกิดจากสาเหตุใด แต่พยายามค้นหาข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและสอดคล้องเพื่อค้นหาว่า “สาเหตุที่แท้จริงคืออะไร”

การคิดวิเคราะห์ปัญหาด้วย Root Cause analysis หรือเรียกย่อ ๆ ว่า RCA หรือบางครั้งก็เรียกว่า แผนภูมิก้างปลา เนื่องจากมีลักษณะคล้ายกับก้างปลา เทคนิคนี้ ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาได้เป็นอย่างดี และสามารถใช้ร่วมกับเทคนิคอื่นๆ เช่น WHY WHY analysis หรือ 5 WHY เพื่อให้ลงลึกถึงปัญหาได้มากที่สุด

วัตถุประสงค์

1. ช่วยให้สามารถมองเห็นปัญหาได้ทุกมุมมอง และหลายหลาย ก่อนทำการหาวิธีการแก้ไข และตัดสินใจ (หากระดมสมองเป็นกลุ่มจะยิ่งได้ข้อมูลรอบด้านมากขึ้น)
2. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุ และความสำคัญที่เกี่ยวข้องของสาเหตุเหล่านั้น
3. ช่วยเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพราะทำให้ผู้แก้ปัญหาเน้นไปที่ปัญหาก่อน
4. ช่วยให้การคิดแก้ไขปัญหาได้เป็นระบบมากขึ้น เนื่องจากเห็นปัญหาชัดเจน

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

1. เขียนปัญหาลงไป แล้วก็วาดสามเหลี่ยม หรือ (วงกลมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้) ล้อมรอบปัญหานั้นบนด้านขวาของกระดาษ
2. ชิดเส้นตรงไปทางซ้าย เรียกว่า “เส้นกระดูกสันหลัง”หรือ “เส้นแกนหลัก”
3. ขันถัดมาก็จะลากเส้นก้างปลาทำมุมประมาณ 45 องศา กับเส้นกระดูกสันหลัง
4. ระดมสมองเพื่อหาค้นหา แยกแยะ แจกแจงสาเหตุของปัญหาทั้งหมด และเขียนไปที่เส้นก้างปลา
5. บนเส้นก้างปลาแต่ละก้างสามารถถูกแยกย่อยได้อีก เพื่อวิเคราะห์แต่ละสาเหตุเพิ่มเติม
6. เขียนสาเหตุที่ซับซ้อนมากกว่าที่หางของปลา ไล่มาถึงซับซ้อนน้อยทางหัวของปลา

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

การวิเคราะห์ปัญหาด้วย Root Cause Analysis ให้เกิดประสิทธิภาพสูงต้องมีเครื่องมือเทคนิค ดังนี้

- หลักการระดมสมองอย่างถูกต้อง (Brainstorming)
- แผนผังต้นไม้ประเภท Why – Why Diagram
- เทคนิคการตั้งคำถามทำไม 5 ครั้ง (5 Why Technique)

ข้อกำหนด 7 ประการ โดยมืองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- ข้อกำหนด 1: ความชัดเจนกับปัญหา (Specification)
- ข้อกำหนด 2: การยืนยันความถูกต้องประเภทที่ 1 (MECE Technique Type I)
- ข้อกำหนด 3: การยืนยันความถูกต้องประเภทที่ 2 (MECE Technique Type II)
- ข้อกำหนด 4: การค้นหาถึงรากสาเหตุ (Root Cause with 5 Why Technique)
- ข้อกำหนด 5: ความสมเหตุสมผลแบบแท้จริงและไม่แท้จริง (Reasonableness Cause)
- ข้อกำหนด 6: การหลีกเลี่ยงสาเหตุจากสภาพจิตใจ (Emotional Cause)
- ข้อกำหนด 7: การหลีกเลี่ยงสาเหตุนามธรรม (Abstract Cause)

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ปัญหาต่างๆ ของการทำงานในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งกระบวนการทำงานแบบอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ (Factory & Service) ซึ่งทักษะการวิเคราะห์ปัญหาด้วย Root Cause Analysis เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการแก้ปัญหา เพื่อให้ได้วิธีการที่ตรงประเด็นต่อปัญหาที่เกิดขึ้น การพัฒนาทักษะดังกล่าวส่งผลให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์ มีความเป็นระบบ มีขั้นตอนและมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ จึงนับว่าการพัฒนาทักษะดังกล่าวเป็น “การป้องกันการแก้ปัญหาแบบไม่สมเหตุผล” ที่เกิดจากการนึกคิดเองของผู้ปฏิบัติงานไปด้วยในตัว



การทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR)

ลักษณะการใช้งาน

AAR เป็นการทบทวนหรือเป็นกระบวนการเพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และจะสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การทำ AAR เป็นรูปแบบของกลุ่มทำงานที่สะท้อน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้คืออะไร

วัตถุประสงค์

เพื่อสะท้อนถึงการทำงานโดยการจำแนกถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และสิ่งที่ต้องปรับปรุง

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

1. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองในการทำ AAR ต้องมีการเปิดใจและยอมรับที่จะเรียนรู้ ทุกคนควรมีส่วนร่วมในบรรยากาศที่อิสระไม่มีความเป็นเจ้านาย หรือลูกน้อง AAR เป็นการเรียนรู้จากเหตุการณ์มากกว่าการวิจารณ์

2. จัดสถานที่นั่งเป็นรูปตัวยู

3. มี “คุณอำนวย” เป็นผู้คอยกระตุ้น ตั้งคำถามให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

4. 4 คำถามสำคัญ ในการทำ AAR คือ

- 1) สิ่งที่เราคาดว่าจะได้จากการทำงาน คืออะไร
- 2) สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร
- 3) สิ่งที่แตกต่างกันและไม่จริงแตกต่าง
- 4) สิ่งที่ต้องแก้ไข คืออะไร และจะปรับปรุงได้อย่างไร

5. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างแผนงานกับความจริง การเรียนรู้ความจริงเริ่มต้นด้วยทีมเปรียบเทียบแผนงานกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และตัดสินใจว่าทำไมจึงเกิดความแตกต่าง และได้เรียนรู้อะไร จำแนกให้เห็นและอภิปรายถึงความสำเร็จและสิ่งที่ขาดหายไป ใส่ในแผนงานเพื่อดำเนินการให้ถึงความสำเร็จและพัฒนาปรับปรุงในสิ่งที่ขาดหายไป

6. บันทึกประเด็นสำคัญ การบันทึกประเด็นสำคัญหลังจากที่ได้มีการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนในการทำ AAR แล้ว ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ภายในทีมงานด้วยกันและเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นกว่าเดิมในองค์กร

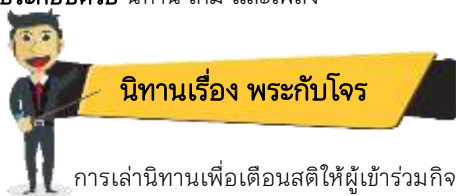
หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

1. เปิดใจและซื่อสัตย์ในการพูดคุย
2. ทุกคนในทีมมีส่วนร่วม
3. เน้นผลลัพธ์ของกิจกรรมของงาน
4. การอธิบายวิธีเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องถึงสิ่งที่ต้องทำ
5. การพัฒนาของการแสดงออกทางความคิดเห็นเพื่อให้ผ่านพ้นอุปสรรค

ข้อเสนอแนะ/ข้อพึงระวัง

1. ควรทำ AAR ทันที หลังจากจบงานนั้นๆ หรือเร็วที่สุดที่จัดหาเวลาได้ เพราะยังจำได้ดี การเรียนรู้จะได้ถูกนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม
2. การทำ AAR เป็นการทบทวนการทำงาน ไม่ใช่การกล่าวโทษใคร

ประเภทที่ 2 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้กระตุ้นและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ประกอบด้วย นิทาน เกม และเพลง



การเล่านิทานเพื่อเตือนสติให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เกิดข้อคิดก่อนการตัดสินใจในเวที โดยนำผลประโยชน์ส่วนรวม มาพิจารณาประกอบในการจัดเวทีประชุม เป็นการเตือนสติผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้พูดคุยด้วยเหตุผลที่แท้จริง สร้างความตระหนักก่อนจะมีการลงมติในช่วงท้ายของกิจกรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างการตระหนักรู้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สร้างการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิค

เล่าเรื่องดังนี้

โจรกลุ่มหนึ่ง มีสมาชิก 5 คน นั่งประชุมคุยกันว่า พรุ่งนี้จะออกเดินทางไปปล้นหมู่บ้าน..... (ชื่อหมู่บ้านที่เขาไปจัดกิจกรรม) ทราบว่ามีการจัดประชุมคน มีคนเข้าร่วมเยอะ เหล่าพวกโจรมีกำลังพลไม่เพียงพอจึงได้ลงมติความเห็นกันว่าพรุ่งนี้พวกเราออกเดินทางหากเจอผู้ใดเดินทางผ่านมาก็จะชวนไปปล้น

รุ่งแจ้งขณะเดินทางเหล่าพวกโจรได้เจอพระเดินบิณฑบาต หัวหน้าโจรจึงออกปากชวนพระไปปล้น

(คำถามเวที) ถ้าท่านทั้งหลายเป็นพระท่านจะตอบอย่างไร?

(รับฟังคำตอบ).....คำตอบที่ได้มักจะเป็นคำตอบว่า... ไม่ไป!!!

(ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ เล่าต่อ) พระท่านก็ตอบเช่นเดียวกับทุกท่าน ถึงกระนั้นโจรก็ยังไม่ย่อท้อ จึงกล่าวกับพระต่อว่า อย่ากระนั้นเลย บ้านเมืองเราเป็นบ้านเมืองประชาธิปไตย เรามาลงมติดันดีกว่า ท่านใดเห็นควรให้ทุกคนในที่นี้ไปปล้นโปรดยกมือขึ้น

ผลปรากฏว่าโจรทั้ง 5 คนยกมือขึ้นพร้อมกัน พระถึงแม้จะไม่ยกมือ แต่มีจำนวนเพียง 4 รูป *สรุปแล้วพระควรไปปล้นหรือไม่ ?*

(ช่วงนี้ชาวบ้านจะถกเถียงกัน) ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการถามต่อไปว่า... *ใครเห็นควรไปปล้นให้ยกมือขึ้นและสอบถามความเห็น ถามผู้ที่ไม่เห็นด้วยว่าคิดอย่างไร*

ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ กล่าวสรุปปิดท้ายว่า การลงมติดมิใช่ยึดเสียงส่วนใหญ่เท่านั้น แต่ควรรับฟังเสียงส่วนน้อยด้วย

ยกตัวอย่าง การพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน/ชุมชน มีหมู่บ้านหนึ่งมีลักษณะทางกายภาพแบ่งเป็นคุ้มการปกครอง บางคุ้มมีจำนวนครัวเรือนมาก บางคุ้มมีจำนวนครัวเรือนน้อยเนื่องจากอยู่ในไร่ สวน เมื่อหมู่บ้านมีงบประมาณ 1 ก้อน เวลาพิจารณางบประมาณเพื่อไปพัฒนาคุ้มใด เวลาตัดสินใจยกมือคุ้มใดที่มีคนเยอะกว่าก็จะชนะทุกครั้งไป

วิธีการที่ถูกต้องควรจะพูดคุยกันว่าคุ้มใดเคยได้รับงบประมาณไปแล้ว คุ้มใดไม่เคยได้รับงบประมาณเลย หรือคุ้มใดมีความเดือดร้อนมากกว่ากัน หรือใช้เหตุผลอื่น ๆ พิจารณา

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

เป็นเทคนิคที่ช่วยลดความขัดแย้งของผู้เข้าร่วมเวที ต้องการสร้างการถกคิด การไตร่ตรองถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยไม่ได้ยึดแต่เพียงเสียงข้างมากอย่างเดียว และเพื่อสร้างความสมานฉันท์ สามัคคีปรองดอง



ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

การเล่านิทานให้คำนึงถึงชุมชนที่มีความเชื่อทางศาสนา ที่แตกต่างกัน

นิทานขแมร์

เป็นนิทานที่สามารถเล่าต่อเนื่องจากนิทานเรื่องพระกับโจร เป็นการเตือนสติผู้เข้าร่วมกิจกรรมก่อนการตัดสินใจว่าควรตัดสินใจโดยปราศจากอคติทั้ง 4 โดยให้ข้อคิดแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อที่จะได้นำไปปฏิบัติ

วัตถุประสงค์

เพื่อเตือนสติให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เกิดข้อคิดก่อนการตัดสินใจในเวที

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

เล่าเรื่องดังนี้

มีเรื่องเล่าของชาวขแมร์ว่ามีเสือผู้เป็นใหญ่ในป่าตัวหนึ่งไปนอนหลับหน้ารุ่ง ต่อมางูพิษเลื้อยออกมาจากรูเห็นเสือนอนหลับอยู่ จึงฉกเลื้อยตาย ในขณะที่นั้นโชคที่มีฤๅษีคนหนึ่งมองเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดจึงช่วยชุบชีวิตเสือให้ฟื้นขึ้นจากความตายด้วยไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเสือฟื้นจากความตาย เสือกลับมองฤๅษีแล้วพูดไปว่า ฤๅษีมีสิทธิ์อะไรมาปลุกในขณะที่ตนนอนหลับอยู่อย่างกระนั้นเลย ต้องลงโทษด้วยการกินฤๅษีเป็นอาหาร

ฤๅษีตอบโต้ไปว่า เขาเห็นเสือนอนตายอยู่จึงเป็นผู้มีพระคุณใช้ไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์ชุบชีวิตจากนั้นก็ถกเถียงกันพักใหญ่จนกระทั่งฤๅษีเอ่ยปากว่าลองถามสิ่งสารพัดในป่านี้ดูว่าเห็นเหตุการณ์เป็นอย่างไร ?

เสือจึงหันไปถามหมาจิ้งจอก หมาจิ้งจอกเลยคิดว่าเสือเป็นผู้มีอิทธิพลในป่า หากตอบเข้าข้างฤๅษีแล้ว เสือก็จะมากลั่นแกล้งเราเป็นแน่ หมาจิ้งจอกจึงตอบเข้าข้างเสือว่าเสือพูดถูก

ฤๅษีไม่ยอมจึงไปถามฝูงวัวแกวนั้นดู วัวเองคิดว่าหากเสือหิวแล้วไม่ได้กินฤๅษีคงหันกลับมากินตนเป็นแน่ วัวจึงเกิดความกลัวจึงตอบเข้าข้างเสือว่าเสือพูดถูก

ฤๅษียังไม่ยอมแพ้หันไปถามลิงบนต้นไม้ ปราบกฏว่าลิงเกลียดพวกมนุษย์มาก (ผู้อำนวยความสะดวก ร้องเพลงลิงทโมนของพงษเทพ กระโดนชานาญ 1 ท่อน) เพราะมนุษย์ไปพรากพ่อแม่และลูกลิง รวมทั้งจับลิงไปปิ่นต้นมะพร้าว ไปเล่นละครลิง จึงตอบไปด้วยความเกลียดเข้าข้างเสือไปว่าเสือพูดถูก

ฤๅษีก็เลยมองไปบนท้องฟ้าเห็นอีแร้งฝูงใหญ่จึงถามไปยังพญาแร้ง พญาแร้งก็ตอบด้วยความทิวกระหายและเข้าข้างเสือว่า เสือพูดถูกแล้ว (เนื่องจากอีแร้งชอบกินซากสัตว์ที่ตายแล้วและหากเลือกกินฤๅษีก็คงเหลือซากให้เป็นอาหารแก่อีแร้งได้)

กระนั้นฤๅษียังไม่จนปัญญา จึงหันไปถามท่านเทพารักษ์ที่อยู่ในต้นไม้ ด้วยความที่ท่านเทพารักษ์หลายองค์อาศัยอยู่ในต้นไม้เดียวกัน มีความโกรธมนุษย์ที่ชอบตัดไม้ทำลายป่าจนไม่มีป่าทำให้เทพารักษ์ต้องมาอาศัยอยู่รวมกันในต้นไม้เดียวกัน จึงตัดสินใจเข้าข้างเสือและตอบว่าเสือพูดถูก

ฤษีตนนั้นก็หมดปัญญา จึงเดินคอคดไปให้เลื้อยกิน ในระหว่างนั้นมีกระต่ายเจ้าปัญญาตัวหนึ่งกระโดดเข้ามาขวางทาง แล้วสอบถามเหตุการณ์ทั้งหมดและให้เลื้อยจำลองเหตุการณ์ว่านอนตรงไหน เลื้อยจึงไปนอนที่เดิมและงูก็ออกมาฉกเลื้อยตาย

นิทานขแมร์จึงจบเพียงเท่านี้ (ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็จะตลกและกังขา)

สรุปก่อนที่พวกเราจะลงมติในเรื่องใด ๆ ก็ตาม จะต้องพิจารณาตัดสินใจโดยปราศจากอคติทั้ง 4 ซึ่งประกอบด้วย

1. ฉันทาคติ = ลำเอียงเพราะรักใคร่และชอบพอกัน
2. โทสาคติ = ลำเอียงเพราะโกรธและเกลียดกัน
3. โมหะคติ = ลำเอียงเพราะโง่เขลาหรือลุ่มหลง
4. ภยาคติ = ลำเอียงเพราะเกรงกลัวหรือกลัวภัยจากผู้มีอำนาจ

หัวใจสำคัญ

เป็นเทคนิคที่ช่วยสร้างการฉกคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ให้ตระหนัก ไตร่ตรอง ในการตัดสินใจโดยปราศจากอคติซึ่งอาจจะนำมาซึ่งผลเสียได้

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ก่อนเล่นนิทานให้ศึกษาบริบทและความเชื่อของคนในชุมชน



(ที่มา : นายประยุทธ์ สุครัญญรัตน์ ผอ.ศพช.พิษณุโลก)



เป็นกิจกรรมสันถนาการ เพื่อสร้างความสนุกสนาน ละลายพฤติกรรม เตรียมความพร้อมในกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความคุ้นเคย ละลายพฤติกรรม เตรียมความพร้อมในการเรียนรู้

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

อุปกรณ์ ขวดเปล่า หรือสิ่งสมมุติอื่น

เวลา 10-20 นาที

วิธีการเล่น

1. ผู้เล่นนั่งเป็นวงกลม ตรงกลางมีขวดเปล่าพร้อมฝาปิดวางอยู่ ผู้ดำเนินเกมเข้าไปตรงกลางอธิบายว่าขวดนี้มีเชื้อโรคอยู่ ใครก็ตามที่เปิดฝaxyขวดนี้จะได้รับเชื้โรคคนนั้นและมีอาการแตกต่างกันออกไป หากผู้ติดเชื้ไปแต่ละใครคนนั้นจะได้รับเชื้โรคไปด้วย

2. ผู้ดำเนินเกมเปิดขวด แสดงอาการของโรค (เช่น คันท้งตัว หัวเราะไม่หยุด มือสั่น) ค่อย ๆ คลานกลับมาแต่ละผู้เล่นคนอื่น ๆ ผู้เล่นที่ถูกแต่ละต้องแสดงอาการเดียวกันกับผู้แต่ละแล้วคลานไปแต่ละขวดตรงกลางแล้วคลานกลับมาด้วยอาการใหม่ ๆ แต่ละผู้เล่นคนอื่น ๆ ต่อไป

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

การเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมและการรักษาเวลาให้ไม่นานเกินไป รวมทั้งผู้นำกระบวนการควรมีทักษะ อันได้แก่ 1) อารมณ์ขัน 2) ไหวพริบ 3) ทักษะการพูด

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ไม่ควรใช้เวลาในการทำกิจกรรมมากเกินไป

เกม “ปริศนาเลข 9 ช่อง”

เป็นกิจกรรมสั้นๆ คำนวณตัวเลข การหาความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สามารถใช้ได้ทั้งรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ โดยบวกเลข 1 ถึง 9 ให้มีผลรวมเท่ากันทุกด้าน (ภายในเวลาไม่เกิน 5 นาที)

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน หรือเชื่อมโยงการสรุปบทเรียน กลุ่มเป้าหมายคือผู้เข้าร่วมเวที/อบรม

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ผู้อำนวยกระบวนการ มอบโจทย์ให้ผู้เข้าร่วมเวที บวกเลข 1 ถึง 9 ในตาราง 9 ช่อง ให้เท่ากันทุกด้าน (กรณีที่ผู้เข้าร่วมเวที คิดไม่ออก ผู้อำนวยกระบวนการจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นตัวอย่างไปที่ละตัวเลข)
2. นำเข้าสู่เกมส์ (ใช้เวลาไม่เกิน 5 นาที)
3. สรุปข้อคิดที่ได้จากเกมส์ “การจะทำสิ่งใดต้องเริ่มต้นจากการวางแผน และตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นกลาง ถ้าเริ่มต้นถูกลดปัญหาระหว่างการดำเนินงาน ส่งผลให้การไปสู่เป้าหมายเร็วขึ้น”

บวกเลข **1-9** ให้มีผลรวมเท่ากันทุกด้าน

ใช้เวลา **5** นาที

8	1	6
3	5	7
4	9	2

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

การมีส่วนร่วม ฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและคิดแบบเชื่อมโยง

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ผู้อำนวยกระบวนการให้ข้อมูลกลาง ค่อยเป็นค่อยไป ไม่เร่งรีบเฉลย

(ที่มา : นายกิตติ พิศงาม นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ
ศพช.อุบลราชธานี)





เพลง “ไอ้เพื่อนรัก”

เป็นกิจกรรมสันถนาการ เพื่อสร้างความสนุกสนาน ละลายพฤติกรรม เตรียมความพร้อม ในกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความคุ้นเคย ใกล้ชิดกัน (ละลายพฤติกรรม)

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ผู้อำนวยความสะดวก นำร้องเพลง เพลง ไอ้เพื่อนรัก (ร่าง)
“ไอ้เพื่อนรัก เรามาพบกัน สวัสดิ์ สวัสดิ์ สบายดีหรือ สบายดี เรายินดีที่ได้พบกัน เรายินดีที่ได้พบกัน”
2. ผู้อำนวยความสะดวก ให้ผู้เข้าร่วมฝึกทำท่าประกอบเพลง เมื่อทุกคนทำท่าประกอบเพลงได้แล้ว
3. ผู้อำนวยความสะดวก ให้ทุกคนจับคู่ และทักทายด้วยบทเพลง ไอ้เพื่อนรัก

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือ และการรักษาเวลา

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ไม่ควรใช้เวลาในการทำกิจกรรมมากเกินไป

เพลง “พม่าประเทศ”



เพลงไทยสำเนียงพม่าในอัตราสองชั้น ประพันธ์ขึ้นครั้งแรกเพื่อประกอบการแสดงละคร พันทองเรื่องพระเจ้าสิปป์มินทร์ พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวรณาการ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ในเวลาต่อมาได้มีการคัดสรรเพลงที่จะใช้เทียบเวลา ซึ่งเพลงนี้ได้รับเลือกเพราะทำนองจากเครื่องดนตรีมีเสียงดีกตอก ๆ คล้ายเสียงนาฬิกา

วัตถุประสงค์

เพื่อเรียกคะแนนเข้าประชุม/เวที เพื่อรักษาเวลา กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เข้าร่วมประชุม/เวที

วิธีการ/ขั้นตอน

- เปิดเพลงเพื่อฟังทำนอง 1 รอบ
- เปิดทำนองประมาณ 10 วินาที กดยกดสอบถามว่าใครเคยได้ยินเพลงนี้ไหม.....หลังจากนั้นอธิบายความเป็นมาของเพลงนี้ (เป็นเพลงไทยเดิม ตั้งแต่สมัย ร.4 พระเจนดุริยางค์ที่แต่งเพลงชาติไทย...เปิดเนื้อเพลงให้ฟัง)
- เปิดเนื้อเพลง ฝึกร้องสด
 - (หญิง) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก
 - (ชาย) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก
 - (หญิง) วันเวลาไม่เคยคอยใคร แม้ใครว่องไวไม่เสียเวลา
 - (ชาย) วันเวลาไม่เคยคอยใคร แม้ใครว่องไวไม่เสียเวลา
 - (หญิง) ชาติเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย แล้วยคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 - (ชาย) ชาติเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
แถวตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 - (หญิง) ใครลืลาไม่ไปทำงาน
 - (ชาย) ก็พวกเกียจคร้านเนิ่นนานงานล่า
 - (หญิง) ใครลืลาไม่ไปทำงาน
 - (ชาย) ก็พวกเกียจคร้านเนิ่นนานงานล่า
 - (หญิง) ชาติเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย แล้วยคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 - (ชาย) ชาติเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
แถวตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 - (หญิง) ไยลานตัวเองหน้อย
 - (ชาย) เดินแค่ตาม รอยนาฬิกา
 - (หญิง) ชาติเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย
แล้วยคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 - (ชาย) ชาติเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
แถวตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 - (หญิง) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก
 - (ชาย) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก
 - (หญิง) วันเวลาไม่เคยคอยใคร แม้ใครว่องไวไม่เสียเวลา
 - (ชาย) วันเวลาไม่เคยคอยใคร แม้ใครว่องไวไม่เสียเวลา
 - (หญิง) ชาติเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย แล้วยคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 - (ชาย) ชาติเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
แถวตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 - (หญิง) ใครลืลาไม่ไปทำงาน

- (ชาย) ก็พวกเกียจคร้านเนิ่นนานงานล่า
 (หญิง) ใครลืลาไม่ไปทำงาน
 (ชาย) ก็พวกเกียจคร้านเนิ่นนานงานล่า
 (หญิง) ขาดิเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย แค่ว่ดคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 (ชาย) ขาดิเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
 แวดตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 (หญิง) ไยลานตัวเองหน้อย
 (ชาย) เดินแคตาม รอยนาฬิกา
 (หญิง) ขาดิเจริญวัฒนาเพราะเราชาวไทย แค่ว่ดคล่องว่องไวไม่เฉยชา
 (ชาย) ขาดิเจริญวัฒนาเพราะประชาชนชาวไทย
 แวดตรงว่องไว ไม่ให้ เราเฉยชา
 (หญิง) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก
 (ชาย) ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก ตึกตอก

เทคนิค

เล่าประวัติความเป็นมาของเพลง เพื่อกระตุ้น ให้เกิดความสนใจ และตรงต่อเวลา

หัวใจสำคัญ

ตรงต่อเวลา มีความพร้อม ใช้ให้เหมาะสมกับห้วงเวลา “ก่อนเริ่มกิจกรรม”

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ไม่ควรใช้เวลามากเกินไป (ร้องไม่เกิน 2 รอบ) (ร้อง 1 รอบ/ 2 นาที โดยประมาณ)ไม่ควรใช้เพลงนี้ในที่ประชุมที่เป็นทางการ เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมมาจากหน่วยงานที่หลากหลายและอาจมีภารกิจต่อเนื่องที่ไม่สามารถมาตรงเวลา

(ที่มา : นายรัชพล วงษ์ม่วง ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการกระบวนการ)

เพลง “หัวใจเคาะ”



เป็นกิจกรรมสันตนาการ เพื่อสร้างความสนุกสนาน ละลายพฤติกรรม เตรียมความพร้อม
ในกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อละลายพฤติกรรม กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม/อบรม

วิธีการ/ขั้นตอน

1. เกริ่นนำเข้าสู่บทเพลง

2. ร้องเพลง

****รอบแรกร้องเนื้อปกติ**

ชาย : โอ้ย!! หัวใจ “ผม”เดาะ...แหม่ จำเพาะ มาเดาะเอาตรงหัวใจ
ที่อื่นมีถม ทำไม่ได้เดาะ เป็นเพราะอะไร
ดันมาเดาะเอาตรงหัวใจ ใครบ้างที่เหมือนอย่าง “ผม”

หญิง : โอ้ย!! หัวใจ “หนู”เดาะ...แหม่ จำเพาะ มาเดาะเอาตรงหัวใจ
ที่อื่นมีถม ทำไม่ได้เดาะ เป็นเพราะอะไร
ดันมาเดาะเอาตรงหัวใจ ใครบ้างที่เหมือนอย่าง “หนู”

****รอบต่อไปผู้ชายห้ามออกเสียง “ใจ” ให้ใช้มือเป็นสัญลักษณ์หัวใจแทน ผู้หญิงห้าม
ออกเสียง “หัว” ให้ใช้มือจับหัวใจแทน**

3. สรุปข้อคิดจากกิจกรรมเพลงหัวใจเดาะ “หัวใจเป็นอวัยวะที่สำคัญของมนุษย์ หากหัวใจ
ไม่แข็งแรงอาจทำให้สุขภาพร่างกายเจ็บไข้ได้ป่วย เปรียบเสมือนการทำงานในองค์กร หากมีการ
ทำงานที่ขาดตกบกพร่อง อาจทำให้งานทั้งองค์กรเสียหายได้

เทคนิค

- จัดสถานที่นั่งเป็นรูปตัวยู
- ร้องเพลงเน้นลากเสียงที่คำว่า “ใจ” และทำท่าทางประกอบให้สัมพันธ์กัน ระหว่างชาย-
หญิง เพื่อเป็นการเน้นย้ำ
- เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้หัวใจในการทำงาน

หัวใจสำคัญ

ข้อคิดจากเพลง “สิ่งใดที่เป็นหัวใจในการทำงานขององค์กร ควรดูแลรักษา”

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

การจำเนื้อร้องและท่าทางประกอบ (ที่มา : นายรัชพล วงษ์ม่วง ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการกระบวนการ)

เพลง “ช้าง”



เป็นกิจกรรมสันทนการ เพื่อสร้างความสนุกสนาน ละลายพฤติกรรม เตรียมความพร้อม
ในกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมกลุ่มเป้าหมายก่อนเข้าร่วมเวที และดึงความสนใจไปที่ศูนย์กลาง
เวที
2. เพื่อสร้างการทำงานเป็นทีมให้มีความพร้อมเพรียง และสร้างความสามัคคี
3. เพื่อละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมเวที/ประชุม/อบรม

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ผู้เอื้ออำนวยฯ ทบทวนเพลงช้างในรูปแบบของแต่ละคน
2. วิทยากรร้องเพลงในรูปแบบของตนเองให้ฟัง (จังหวะเร็ว)



“ช้างช้างช้างช้างช้าง น่องเคยเห็นช้างหรือเปล่า ช้างมันตัวโตไม่เบา
งมูกยาวยาวเรียกว้างว้าง มีเขี้ยวโค้งงวงเรียกว้างว้าง มีหูมีตาหางยาว”

3. ผู้เอื้ออำนวยฯ ออกคำสั่งให้แต่ละกลุ่มดำเนินการดังนี้

กลุ่มที่ 1 ร้องออกเสียงเพลงช้าง (อย่างเดียว)

กลุ่มที่ 2 ให้ปรบมือเป็นจังหวะตามคำร้อง (โดยไม่ต้องออกเสียง)

กลุ่มที่ 3 ให้ร้องเพลงช้างในใจ

4. เมื่อทุกกลุ่มดำเนินการตามคำสั่งแล้วให้กำมือขวาขึ้นเหนือศีรษะแล้วกล่าวคำว่า
“เฮ้!!” ให้ดังสุดเสียง 1 ครั้ง ****กติกา คือ ทุกกลุ่มห้ามทำลัดขั้นตอน ต้องมีความซื่อสัตย์ กลุ่มไหน
ทำเสร็จตามวิทยากรกำหนดก่อนกลุ่มนั้นชนะ**

เทคนิค

- ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ สาธิตและให้ทดลองก่อนปฏิบัติจริง ประมาณ 1-2 รอบ
- ใช้กลอง ฉิ่ง ฉาบ ประกอบจังหวะ
- ฉายภาพเนื้อร้องในสไลด์ให้ผู้เข้าร่วมได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน

หัวใจสำคัญ

การสร้างทีม ความสมัครสมานสามัคคี

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

- ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการต้องจำขั้นตอน เนื้อเพลงแม่น อธิบายโจทย์ให้ชัดเจน
เน้นบรรยายภาค (ไม่เน้นแพ้/ชนะ)

(ที่มา : น.ส.วิชญ์ณณ์ แยมเยื่อน นักทรัพยากรบุคคล ศพช.นครนายก)

เพลง “ดอกกลั่นทม”



การร้องเพลงเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพ สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย เตรียมความพร้อมให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

วัตถุประสงค์

เป็นการเตรียมความพร้อมให้เกิดบรรยากาศที่ดี สร้างความคุ้นเคย เปิดใจสำหรับการเรียนรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเตรียมพร้อมเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการกล่าวนำให้เห็นว่า “การเรียนรู้ที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจะต้องเปิดใจและมีบรรยากาศที่ปลอดภัย” ดังนั้นในช่วงนี้จะเป็นกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพเพื่อสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเตรียมความพร้อมดังนี้

1. ผู้เอื้ออำนวยฯ นำร้องเพลง “ดอกกลั่นทม”

โอ้เจ้าดอกกลั่นทม ที่เคยเด็ดดม ที่เคยเด็ดเล่น (ซ้ำ)

เด็ดเข้า เด็ดเย็น ที่เคยเด็ดเล่น เด็ดดม เด็ดดม (ร้อง 2 รอบ)

2. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ให้ทุกคนยกมือซ้ายขึ้นทำเป็นรูปดอกบัวตูม เปรียบเทียบได้ว่าเป็นดอกกลั่นทม นำมือขวาไปแตะ (มือข้างซ้ายที่เป็นดอกกลั่นทม) เป็นจังหวะ ในช่วงทำนอง “โอ้เจ้าดอกกลั่นทม” แล้วทำท่าเด็ด เอามาคมที่จมูก “ที่เคยเด็ดดม” ต่อด้วยท่าทำเด็ดแล้วพายมือไปทางขวา “ที่เคยเด็ดเล่น” ทำซ้ำ 2 รอบ เด็ดอีกครั้งไปข้างหน้า “เด็ดเข้า” เด็ดอีกครั้งไปข้างหลัง “เด็ดเย็น” ที่เคยเด็ดเล่น เด็ดดม เด็ดดม

****ทำกระบวนการทั้งหมด 2 รอบ**

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

ควรมีนทำกิจกรรม เพื่อให้ร่างกายเกิดความพร้อมและตื่นตัว โดยใช้เพลงและท่าทางประกอบ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ร่างกายและประสาทสัมผัสเกิดการกระตุ้น พร้อมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ร้องเพลงไม่ตรงจังหวะ และทำผิดพลาดตั้งแต่เริ่มต้น

เพลง “ไก่”

การร้องเพลงเพื่อเป็นกิจกรรมเสริมสร้างสัมพันธภาพ
สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย เตรียมความพร้อมให้เข้ากับ
สภาพแวดล้อม



วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมความพร้อม ทำให้เกิดบรรยากาศรู้จักคุ้นเคยกัน และเพื่อแบ่งจำนวนสมาชิก
เป็นกลุ่มย่อย

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการกล่าวนำให้เห็นว่า “การเรียนรู้ที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วม จะต้อง
เปิดใจ และมีบรรยากาศที่ปลอดภัย” ดังนั้นในช่วงนี้จะเป็นกิจกรรมสร้างสัมพันธภาพ เพื่อสร้าง
บรรยากาศที่ปลอดภัยและเตรียมความพร้อมดังนี้

1. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการเกริ่นนำว่า การที่เรามาเจอกันไม่ใช่เรื่องง่าย และเราก็ไม่ได้รู้จัก
กันมาก่อน ทำให้เราเกิดความวิตกกังวลได้ ดังนั้นเราหาความกังวลต่าง ๆ เหล่ามาวางไว้ โดยใช้
ท่าทางกันดังนี้

- ให้ทุกคนทำท่าปีกไก่ขึ้นมา “กำมือ งอแขน กางข้อศอกออกเล็กน้อย” ขยับ
ข้อศอกตามจังหวะ ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการนำร้องเพลง “ไก่” ไก่ 1 ตัว เข้าใน
ครัว...ไปหาอาหาร โดนชาวบ้านไล่จับ วาบ แะ วาบ
แะ วาบ แะ วาบ...วาบ แะ วาบ แะ วาบ แะ วาบ

2. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการให้ทุกคนแสดงท่าทางตามจำนวน ไก่ที่สั่ง เช่น หากให้ไก่ 2 ตัว
ก็ต้องยืนต่อหน้ากัน 2 คน หรือหากไก่ 7 ตัว ก็ต้องยืนต่อหน้าสมาชิก 7 คน

***ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการอาจร้อง ช้าบ้าง เร็วบ้าง ตามจังหวะการเคลื่อนไหว

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

แบ่งกลุ่มด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรม เพื่อให้ร่างกายเกิดความพร้อม
และตื่นตัว โดยใช้เพลงและท่าทางประกอบ ผลลัพธ์คือ ร่างกายและประสาทสัมผัสเกิดการกระตุ้น
รวมทั้งแบ่งจำนวนคนได้ตามต้องการ

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

ร้องเพลงไม่ตรงจังหวะ

เพลง “ร่วมวงไพบูลย์”

การร้องเพลงเพื่อเป็นกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพ สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม สร้างบรรยากาศที่ไม่เครียด สนุกสนาน เอื้อต่อการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานไม่เครียด และเอื้อต่อการเรียนรู้
2. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
3. เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน จูงใจ และหันเหความสนใจของเป้าหมายให้มาสู่บทเรียน
4. สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างวิทยากรกับกลุ่มเป้าหมาย
5. สร้างบรรยากาศในการมีส่วนร่วม เกิดพลังร่วมมีความสามัคคี มีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน

วิธีการ/ขั้นตอน/เทคนิคการใช้งาน

ก่อนดำเนินการ

1. เตรียมทีมงาน แบ่งหน้าที่ ชักซ้อมกระบวนการ
2. เตรียมอุปกรณ์ เครื่องดนตรี (กลอง อุปกรณ์เครื่องเคาะ)
3. เตรียมสื่อทัศนูปกรณ์ (คอมพิวเตอร์ เครื่องฉาย เครื่องเสียง ไมโครโฟน)
4. Power Point เนื้อเพลง สื่อประกอบ

ระหว่างดำเนินการ

1. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ขวนพุด ขวนคุย สร้างบรรยากาศ นำเข้าสู่เพลง รวมนวงไพเราะ
2. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ฉาย Power Point เนื้อเพลงขึ้นบนจอภาพ
3. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ร้องเพลงสาธิตเป็นตัวอย่าง รอบที่ 1 (กลอง อุปกรณ์เครื่องเคาะพร้อมบรรเลง)
4. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ วิทยากรสร้างการมีส่วนร่วม อาจมีท่าประกอบ เช่น การปรบมือบนศีรษะ ตัก ออก เป็นจังหวะ ให้กลุ่มเป้าหมาย สามารถเตรียมความพร้อมตนเองได้ เกิดความสนุกสนานผ่อนคลาย
5. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ นำร้องเพลง รอบที่ 2 (กลอง อุปกรณ์เครื่องเคาะพร้อมบรรเลง)
6. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ แบ่งกลุ่มเป้าหมาย ตามความเหมาะสม ให้กลุ่มหนึ่งร้อง อีกกลุ่มหนึ่งทำท่าประกอบ โดยวิทยากรให้สลับกันไปมา
7. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ นำร้องเพลง รอบที่ 3 (กลอง อุปกรณ์เครื่องเคาะพร้อมบรรเลง)

8. ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ ชวนโหวตลงคะแนน มีการให้รางวัล สร้างแรงจูงใจ (ให้ทั้ง 2 กลุ่ม)

เนื้อเพลง ร่วมวงไพบูลย์

คำร้อง นายไพบูลย์ ตั้งมีลาภ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการกระบวนการ

มาพบเรา มา ร่วมวงไพบูลย์
มาเพิ่มพูน ความรัก สมัครสมาน
ต่างยิ้มแย้มแจ่มใส หัวใจเบิกบาน (ซ้ำ*)
สุขสำราญ เบิกบานใจ กันทุกคน
มาพบเรา มา ร่วมวงไพบูลย์
มาเกื้อกูล พูนสุข อย่างสร้างสรรค์
ต่างร่วมด้วย ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อกัน (ซ้ำ*)
มาแบ่งปัน สร้างสรรค์ อย่างเร็วไว
มาพบเรา มา ร่วมวงไพบูลย์
มาเพิ่มพูน สนับสนุน OTOP ไทย
ต่างร่วมด้วย ช่วยเหลือ กันเรื่อยไป (ซ้ำ*)
เราทุกเพศวัย ไม่ทิ้งกัน ตลอดกาล..

หมายเหตุ สามารถปรับคำ เนื้อหา ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ดำเนินการ

หลังดำเนินการ

1. ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการ มีการสรุปทบทวนหลังจากดำเนินกิจกรรมเสร็จ
2. ผู้อำนวยความสะดวกกระบวนการหาคำสรุปทบทวนที่กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ยกตัวอย่าง เช่น “ทุกคนมีความสามารถ มีศักยภาพ แต่มีความแตกต่างกัน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำทีม ต้องมองคนให้ออก จะได้มอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพของบุคคล (Put the right man on the right job)”
3. ในการดำเนินกิจกรรมอาจมีการอัดวิดีโอเสียงเพลงพร้อมภาพ นำไปเผยแพร่ในช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำไปใช้ในพื้นที่ปฏิบัติงานได้

หัวใจสำคัญของเครื่องมือ

- เทคนิคในการพูด เพื่อให้เกิดการโน้มน้าว การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเห็นเข้าใจและเห็นด้วยที่จะร่วมกิจกรรม
- เทคนิคการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมผ่านเสียงเพลง โดยใช้เพลงเป็นสื่อ นำ กระตุ้นการมีส่วนร่วม

- เทคนิคการสรุปความ ชัดเจน ตรงประเด็น เพื่อการสื่อสารที่ตรงความต้องการของวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และควรใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับกิจกรรม เอื้อต่อการเรียนรู้ ก่อเกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นเช่น สื่อสื่อดิจิทัล อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องดนตรี เป็นต้น

ข้อแนะนำ/ข้อพึงระวัง

1. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ต้องสังเกตกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม หากมีผู้สูงอายุ ควรระมัดระวัง ในการเคลื่อนไหวร่างกาย
2. ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ ควรแบ่งกลุ่มเป้าหมาย ให้ละ เพศ อายุ ช่วงวัยและไม่ควรให้กลุ่มเป้าหมายที่มาจากกันอยู่กลุ่มเดียวกัน ควรให้กระจายไปอยู่กลุ่มอื่น ๆ



2.4 งานพัฒนาชุมชน

2.4.1 ปรัชญา หลักการ และวิธีการพัฒนาชุมชน

สมมติฐาน	มนุษย์ทุกคนเกิดมามีค่าเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มีความคิด มีเหตุผล ตัดสินใจเองได้ สามารถเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ สามารถสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนเองได้
ปรัชญา	ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่าทุกชีวิต มีคุณค่าและความหมาย มีศักดิ์ศรีและศักยภาพ
หลักการ	ยึดประชาชนเป็นสรณะ เริ่มต้นที่ประชาชน ทำงานกับประชาชน ให้บรรลุ 1 จุดหมายเชิงกระบวนการ (พัฒนาความคิด-จิตใจ) 2 จุดหมายเชิงสัมพันธภาพ (พัฒนากลุ่ม-องค์กร) และ 3 จุดหมายเชิงการงาน (พัฒนาชีวิต-ความเป็นอยู่)
จุดมุ่งหมาย	พัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขสมบูรณ์
วัตถุประสงค์	เพื่อทำให้มนุษย์เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติให้มาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรม
เป้าหมาย	ประชาชนช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการแก้ปัญหาส่วนตัว/ส่วนรวมและในการสร้างชุมชนที่ประชาชนมีงานทำและครอบครัวมีความสุข
นโยบาย	สร้างพลังชุมชนและใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน ด้วย 1 พลังความคิด (กระบวนการเรียนรู้) 2 พลังการกระทำ (กระบวนการรวมกลุ่ม) และ

	3 พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม (กระบวนการอาสาสมัคร)
ยุทธศาสตร์	เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีบทบาทและส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของชุมชน
กลวิธี	1. เป็นกระบอกเสียงสะท้อนภาพปัญหาชุมชนให้ประชาชนมองเห็น และเข้าใจปัญหาของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน 2. ให้กำลังใจ กระตุ้นความคิด ส่งเสริมความรู้ ช่วยให้ประชาชนช่วยตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจ และลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง
วิธีการ	1. จัดตั้งและพัฒนากลุ่ม/องค์กรประชาชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกมีบทบาทและส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมส่วนรวม 2. ส่งเสริมและสร้างสรรค์ผู้นำชุมชน/อาสาพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

2.4.2 กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (Attitude)

สถานการณ์ในชุมชนยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความร่วมมือและความขัดแย้งของคน กลุ่มองค์กรในชุมชน ดังนั้น การทำงานพัฒนาภายใต้กระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คงจะทำได้แบบเดิม ๆ ที่เคยทำกันมานานไม่ได้แล้ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ด้วยตาเพียงอย่างเดียว แต่รวมการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในเรื่องความคิด ทัศนคติ การแสดงความคิดเห็น การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์

หากมองย้อนไปในอดีต จะเห็นว่ารัฐเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ที่จะนำพาชีวิตของประชาชนไปยังจุดหมายปลายทางที่รัฐต้องการ ซึ่งอาจไม่ใช่ความต้องการ ที่แท้จริงของประชาชน ทำให้ถึงกล่าวเช่นนี้ นับ แต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ผลจากการพัฒนาที่นำโดยรัฐหรือทำตามระบอบราชการไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร เนื่องจากแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาด้านวัตถุ ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาไว้จากส่วนกลาง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม มีลักษณะการดำเนินงานพัฒนาแบบแยกส่วน จากบนลงล่าง การพัฒนาส่วนใหญ่มักจะตกกับกลุ่มผู้นำ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทำให้ประชาชนรู้สึกว่กิจกรรมหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ทำไปเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องของรัฐหรือเป็นเรื่องของผู้นำไม่ใช่เรื่องของประชาชนประชาชนจึงไม่ได้ให้ความสนใจหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากนัก

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา เป็นกระบวนการคิดที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อเสริมพลังของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยการคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมี

ปฏิสัมพันธ์จากการปฏิบัติอย่างจริงจังบนรากฐานของความรัก ความมีเมตตาและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ดังนั้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้วิทยาการต้องสร้างสถานการณ์ให้คนยอมรับและชื่นชมคนอื่น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาจิตวิญญาณ ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกที่ดีมีความสุขและที่สำคัญคือ “พลังร่วม” ในการคิดอย่างสร้างสรรค์และพลังในการทำงานร่วมกันด้วยใจเพื่อไปถึงจุดหมายที่ต้องการ

กระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาจึงต้องพัฒนาให้คนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันให้มากที่สุดเพื่อให้เกิด “พลัง” ฉะนั้นการที่เราจะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ให้มีผลในทางปฏิบัตินั้นจะต้องใช้กระบวนการที่เอื้อให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยความรัก ผนึกกำลังทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงานหรือ แก้ปัญหาแบบบูรณาการในลักษณะองค์รวม

2.4.3 การปฏิบัติงานสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2565

นายสมคิด จันทมฤก อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน กล่าวว่า ในปี 2565 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มุ่งเน้น งาน งบประมาณ คน โดยพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง เพื่อขจัดความยากจนและสร้างรายได้ เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2565 โดยมีภารกิจสำคัญ ได้แก่

1. การขับเคลื่อนการดำเนินงานขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการนำฐานข้อมูลTPMAP ไปจัดทำแผนครัวเรือนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้า
2. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โคก หนอง นา โมเดล
3. รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP และการส่งเสริมช่องทางการตลาด
4. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ
5. การติดตามเงินทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กย.คจ.) ที่อยู่ระหว่างชำระคืนเงินยืมตามสัญญา ปี 2564
6. การบริหารจัดการหนี้ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี
7. มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้และสวมใส่ผ้าไทยตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2563 โดยการสวมใส่ผ้าไทยสัปดาห์ละ 2 วัน และ
8. การพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับประชาชนและส่งเสริมการใช้ประโยชน์แพลตฟอร์มบริการดิจิทัล “Click ชุมชน” เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ชุมชน สร้างคน สร้างชาติ อย่างยั่งยืน



2.5 การนำเทคนิคและเครื่องมือไปประยุกต์ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน

เทคนิคและเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังที่ได้เสนอในส่วนที่ 2.3 นั้น จะเห็นได้ว่ามีมากมายหลากหลายที่วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) จะได้เลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบท ซึ่งการนำไปใช้ในเวทีหรือกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม สามารถใช้เทคนิคและเครื่องมือที่หลากหลายได้ตามทักษะหรือความถนัดของผู้ที่ทำหน้าที่วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ในส่วนที่ 2.5 นี้ ขอนำเสนอการนำเทคนิคและเครื่องมือไปประยุกต์วิทยาการกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ผู้สนใจสามารถศึกษาและเรียนรู้ นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของท่าน

1. การขับเคลื่อนการดำเนินงานจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	สร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนภารกิจ	ทีมปฏิบัติการระดับตำบล และทีมพี่เลี้ยง	- บัตรคำ - Mind Mapping - สื่อประกอบการบรรยาย/นำเสนอ/ Clip/PPT - ชุดคำถามเกี่ยวกับข้อคิดเห็นหรือประเด็นที่ต้องการ - แผนปฏิบัติการ (Action plan)	- ใช้ประกอบประเด็นคำถาม (ปลายเปิด) - ใช้เก็บประเด็นจากการรวบรวมข้อมูลในบัตรคำ - บรรยายประกอบสื่อ และเปิดโอกาสให้ซักถามหลังจากรับชมสื่อ เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจ - ตั้งคำถามปลายเปิด - ระดมความคิดเห็น ด้วยชุดคำถาม ๕ W ๒ H (Who What Were When Why How) - นำเสนอแผนปฏิบัติการ	๕ นาที ๑๐ นาที ตามเนื้อหา (ไม่เกิน ๒๐ นาที) ๕-๑๐ นาที ๒ ชม.	- ทดสอบความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมเวที - สรุปและรวบรวมประเด็นสำคัญในเวที - รับทราบและเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจได้ง่ายขึ้นและชัดเจน - สามารถวัดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่บรรยาย/นำเสนอ - ทราบขั้นตอน/วิธีการขับเคลื่อนภารกิจให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โคก หนอง นา โมเดล

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล	สร้างความเข้าใจกับครัวเรือนต้นแบบ	ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (HLM)	- กิจกรรมนันทนาการ เช่น เพลง เกมสั นิทาน ฯลฯ - เครื่องมือ A I C - สื่อนำเสนอ PPT, Clip VDO	- ICE Breaking ละลายพฤติกรรม - แบ่งกลุ่ม “โคก หนอง นา” ในฝันของฉันทัน - ชี้แจงรายละเอียดประกอบสื่อเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบฯ	๓๐ นาที ๑ ชม. ๓๐ นาที	- ทำความรู้จักกัน สร้างการมีส่วนร่วม - ทบทวนอดีต ทราบปัจจุบัน เห็นภาพฝันในอนาคตในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ - ได้กลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจและมีความพร้อมที่จะดำเนินการตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล

3. รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP และการส่งเสริมช่องทางการตลาด

งาน	Pain point / ปัญหาของ พัฒนาการ	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่ การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การบริหารการส่งเสริม ช่องทางการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)	- ฐานข้อมูลผู้ประกอบการ ไม่เป็นปัจจุบัน - การสื่อสารสร้างความเข้าใจกับผู้ประกอบการ เกี่ยวกับการจำหน่ายสินค้า	- กลุ่มผู้ผลิตผู้ประกอบการ ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) - องค์กรชุมชน - OTOP TREADER - โรงเรียน OTOP - คณะกรรมการ อำนวยตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ จังหวัด (กอน.ดผ.จ)	- จัดเวทีประชาคม (การฟังอย่าง ลึกซึ้ง) (สุนทรียสนทนา) - SWOT ผลิตภัณฑ์ของ ชุมชน - Action plan วางแผนดำเนินงาน - Marketing platform online	- จัดเวทีพูดคุยในหัวข้อประเด็นที่ ต้องการให้มีใช้บนระยะภาคที่ผ่าน คลายแบ่งกลุ่มย่อยโดยใช้เทคนิค การเป็นวิทยากรกระบวนการ - ตั้งโจทย์วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ ชุมชนในเรื่องของจุดเด่นจุดด้อย รวมทั้งโอกาสและอุปสรรคเพื่อ สรุปรหัสข้อมูลในการพัฒนาและ วางแผนในการแก้ไขปัญหาต่อไป - ประสานกับ OTOP TRADER และ ภาครัฐเครือข่ายอื่นๆในการจัดทำ เชตตพอรรีการตลาดดิจิทัล เพื่อ ส่งเสริมให้เกิดช่องทางการตลาด และมีรายได้เพิ่มมากขึ้นในช่วง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19	1 วัน	กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) มี ช่องทางการจำหน่ายสินค้า online และมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความ มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ภายในปี 2565

- การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในหมู่บ้านคนรักช้าง

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนาการ	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในหมู่บ้านคนรักช้าง	- การปรับเปลี่ยนแนวคิดของคนในชุมชนเกี่ยวกับอาชีพที่สามารถอยู่ร่วมกับช้างได้ - ปัญหาด้านการตลาด คนในชุมชนผลิตสินค้าออกมาแล้ว จำหน่ายสินค้าได้จำนวนน้อย - สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 (COVID-19)	- กลุ่มผู้ผลิตผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในหมู่บ้านคนรักช้าง จังหวัดระยอง ชลบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา สระแก้ว - องค์กรชุมชน - OTOP TREADER - คณะอนุกรรมการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับจังหวัด (กอน.ตผ.จ) - จังหวัดระยอง - ชลบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา สระแก้ว	- จัดเวทีประชาคม (การฟังอย่างลึกซึ้ง) (สุนทรียสนทนา) - SWOT ผลิตภัณฑ์ของชุมชน - Action plan - วางแผนดำเนินงาน - Marketing platform online	-จัดเวทีพูดคุยเชิงทวิภาคีระดับที่ ต้องการใช้มีใช้ทรัพยากรที่พอเพียง แบ่งกลุ่มย่อยโดยใช้เทคนิคการเป็นวิทยากรกระบวนการ -ตั้งโจทย์วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ชุมชนในเรื่องของจุดเด่นจุดด้อยรวมทั้งโอกาสและอุปสรรคเพื่อระบุหัวข้อในการพัฒนาและวางแผนในการแก้ไขปัญหาดต่อไป -ประสานกับOTOP TREADERและภาคีเครือข่ายอื่นๆในการจัดทำแผนตลาดการตลาดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมให้เกิดช่องทางการตลาด และมีรายได้เพิ่มมากขึ้น -ใช้วงสนทนากรณีการระดมสมองของโคติดเพื่อวิเคราะห์โอกาส	1 วัน	กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในหมู่บ้านคนรักช้าง มีช่องทางการจำหน่ายสินค้า online และมีรายได้เพิ่มขึ้น สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ภายในปี 2565

4. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ

งาน	Pain point / ปัญหา ของพัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การ แก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากและประชารัฐ	- การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ - พัฒนาศักยภาพ ผู้ประกอบการ - พัฒนามลิตภัณฑ์ - ส่งเสริมช่องทาง การตลาด	- ร้อยละ ๓๐ ของ กลุ่มเป้าหมาย เช่น พื้นที่หมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียง /ลุ่มมาชัยชุมชน หรือพื้นที่ในการ พัฒนาโคกหนองนา	จัดเวทีประชาคม - RCA - mind map - Action plan วางแผนดำเนินงาน	- จัดเวทีประชาคม - วิเคราะห์ปัญหา - จัดทำแผนการดำเนินงาน	ในปี งบประมาณ	- กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนา ศักยภาพและพัฒนาสู่ SE - ประชาชนมีรายได้ เศรษฐกิจฐานราก มั่นคง

5. การติดตามเงินทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กย.คจ.) ที่อยู่ระหว่างชำระคืนเงินยืมตามสัญญา ปี 2564 - โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กย.คจ.)

งาน	Pain point / ปัญหาของ พัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่ การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
กย.คจ.	กรรมการไม่ ปฏิบัติตาม ระเบียบ	-กรรมการ -ครัวเรือน เป้าหมาย	-RCA/เพื่อให้รู้ถึง ต้นเหตุของปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ไข	-ทบทวนวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นสาเหตุ	1 วัน	-ได้แนวทางในการแก้ไข

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

งาน	Pain point / ปัญหาของ พัฒนาการ	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่ การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
ออมทรัพย์เพื่อการผลิต	-เพิ่มกลุ่ม/เงิน ลั้จจะ -เพิ่มสมาชิก กลุ่ม	-สมาชิกในชุมชน	-เวทีประชาคม โดย ใช้ AIC	-มองอดีต ดูปัจจุบัน วางแผนอนาคต	3 วัน	-ได้ข้อมูลเชิงลึกแท้จริง -ทุกคนมีส่วนร่วม

6. การบริหารจัดการหนี้ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

งาน	Pain point / ปัญหาของ พัฒนาการ	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่ การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
กองทุนพัฒนาบทบาท สตรี	-ติดตามหนี้ ไม่ได้ -กรรมการ ยกยอกทรัพย์	-กรรมการ -กลุ่มกองทุน สตรี	-หาทางออกร่วมกัน ด้วย RCA/AAR	-วิเคราะห์และทบทวนหา ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ	1 วัน	-มีแนวทางการบริหารจัดการหนี้ -สามารถบริหารจัดการหนี้ได้

7. มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้และสวมใส่ผ้าไทย

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนาการ	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
การบริหารงานตาม มาตรการส่งเสริมและ สนับสนุนการใช้และสวมใส่ ผ้าไทยตามมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๓	- คนนิยมใช้และ สวมใส่ผ้าไทย จากโรงงาน เนื่องจากราคาถูกกว่า - ส่งเสริมให้มี การรวมกลุ่ม ผู้ผลิต/ ผู้ประกอบการที่มี ภูมิปัญญา - ผู้บริโภคไม่ สามารถเข้าถึง ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้อย่างสะดวกทั่วถึง	- กลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผลิตภัณฑ์ประเภท ผ้า และเครื่องแต่ง กาย และประเภท ของใช้ของประดับ ตกแต่ง - ทายาทกลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผลิตภัณฑ์ประเภท ผ้า และเครื่องแต่ง กาย และประเภท ของใช้ของประดับ ตกแต่ง	- วิเคราะห์ SWOT ผลิตภัณฑ์ - วิเคราะห์ SWOT กลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการ - online marketing - Influencer Marketing	- ศึกษาคู่แข่งของผลิตภัณฑ์ ก่อให้เกิด เรื่องราวสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ -หาความต้องการซื้อกับความต้องการ ผลิตของตัวเอง - กลุ่มฯให้เกิดกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อ สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ใช้เพียงขอต่อ ความต้องการของตลาดที่เพิ่มขึ้น -ใช้สื่อดิจิทัลเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่าน ทางsocial media	๓ วัน	- คนนิยมใช้และหันมาสวมใส่ผ้าไทย จากผลิตภัณฑ์ชุมชนเพิ่มมากขึ้น - มีการรวมกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ ที่มี ภูมิปัญญา - ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ ชุมชนได้อย่างสะดวกทั่วถึง

8. การพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับประชาชนและส่งเสริมการใช้ประโยชน์แพลตฟอร์มบริการดิจิทัล “Click ชุมชน”

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
Click ชุมชน	-เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน -ชาวบ้านยังขาดความรู้ใน Click ชุมชน	-เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน -ชาวบ้าน -ชุมชน -กลุ่มต่างๆ	-ประชาสัมพันธ์ผ่านเวทีต่างๆ -การเปรียบเทียบ Benchmarking	- พูดถึงประโยชน์และการเข้าถึงข้อมูลผ่าน Click ชุมชน	1 วัน	-เข้าถึงข้อมูลชุมชนได้ง่าย -เกิดการเปรียบเทียบและพัฒนา

9. งานเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง

งาน	Pain point / ปัญหาของพัฒนากร	กลุ่มเป้าหมาย (ลักษณะ)	เครื่องมือนำไปสู่การแก้ไข	ใช้อย่างไร	ระยะเวลา	ประโยชน์
งานเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง	-ไม่ให้ความร่วมมือในงานพช.	-ผู้นำชุมชน -เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน	-สร้างความสัมพันธ์ชุมชน -กิจกรรมในชุมชน	-พบปะพูดคุย -ลงพื้นที่ -ร่วมกิจกรรม	ทำเป็นระยะ (ต่อเนื่อง)	ได้ใจ ได้งาน

ภาคผนวก

หลักสูตร “วิทยาการกระบวนการ”

(ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)

- แบบทดสอบวัดความรู้
- แบบประเมินรายวิชา
- ภาพกิจกรรม
- แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 1 วัน
- แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 2 วัน
- แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator) ระยะเวลา 3 วัน
- แผนการจัดกิจกรรมวิชาบทบาทหน้าที่ของวิทยาการกระบวนการ (ผู้เื้ออำนวยการกระบวนการ: Process Facilitator)

รายละเอียดตาม

QR code



เอกสารอ้างอิง/บรรณานุกรม

กัญเกียรติ ญาติเสมอ (2545). **คู่มือนักพัฒนา “วิทยากรกระบวนการ”**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). **การพัฒนากร**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาระบบบริหารจัดการชุมชน สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). **คู่มือผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

กัญเกียรติ ญาติเสมอ (2545) ภาพวาด/การ์ตูน

สถาบันการพัฒนาชุมชน ศูนย์วิทยบริการ (2565). **หลักสูตรวิทยากรกระบวนการ (ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการ: Process Facilitator) กรมการพัฒนาชุมชน 2565 - กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (วิดีโอ)**. ยูทูบ.

<https://www.youtube.com/watch?v=4jq20uTqQE8&ab>